წელიწადი VI. 1905 წ. წელიწადი VI.

მოგზაური

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 11. კვირა, 27 მარტი 1905 წლისა. № 11.

„მოგზაურის“ რედაქცია ხელის მომწერთა საყურადღებოთ აცხადებს, რომ ვისაც ხვედრი ფულის შემოტანა აკლია, დააჩქაროს შემოტანა.

შინაარსი: ვის აწყურილებენ? ფ. მახარაძისა.—ომი და რუსეთის ახალი შინაური სესხი.—გლეხთა მოძრაობის გამო, ლევან ციციშვილისა.—ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ.—არა ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორესპონდენციები.—რუსეთის ქრონიკა.—თავმოყვარეობა, მოთხ. პოტაპენკოსი, თარგ. მოხუცისა.—გურიის ამბები, ნ. კ—ძისა.—ჟურნალ გაზეთებიდან.—ქართლელ გლეხების გაჭირვებული მდგომარეობა, დასავლეთელისა.—მისაბაძი მაგალითი, გ—ოსი.—განცხადებები.

ვის აწყურილებენ?

დღევანდელმა მოძრაობამ არა მარტო ბიუროკრატიას დაუფთხო ძილი და დაუბნია გზა-კვალი და დავთარი. ასევე მოუვიდა ჩვენი ინტელიგენციის ერთ ნაწილს, რომელიც ნაციონალ-დემოკრატიული დროშის ქვეშ მოქმედებს და რომელიც ხალხის სამსახურის სახელით სულ სხვა რამეებს ასაღებს. დღევანდელი მოძრაობა ამ ვაჟბატონებისთვის სრულებით მოულოდნელი იყო. იმათ მშრომელი ხალხი უგუნურ და ბრიყვ ბრბოთ მიაჩნდათ, რომელსაც რასაც ჩასძახებ, იმასვე ამოგძახებსო. იმათ ეგონათ, რომ ხალხში რაიმე სერიოზული მოძრაობა იმათ დაუხმარებლათ და უხელმძღვანელოთ თავს ვერ აჩენდა. ამათ აზრით, ყოველივე ეს იმათზე იყო დამოკიდებული, იმათ მიერ შემუშავებულ პროგრამასა და გეგმაზე. მართალია, ისინი აქა-იქ, ქალაქებში, ამჩნევდენ მუშების მოძრაობას, მაგრამ ამას იმათ თვალში მნიშვნელობა არ ქონდა, და უფრო კი ეს მოძრაობა, იმათი შეხედულებით, ყოვლად შეუსაბამო და მავნებელი იყო, ვინაიდან იგი ეწინააღმდეგებოდა იმათ მისწრაფებას და იმათ სურვილებს. მაგრამ თუ ეს მოძრაობა ქალაქის მუშებიდან სოფელშიაც გადავიდოდა და სოფლის გაჭირვებულ ხალხშიაც იფეთქებდა, ამას ისინი არასოდეს არ დაიჯერებდენ. უფრო მეორეთ მოსვლას იწამებდენ, ვინემ გლეხ-კაცობის დღევანდელ მოძრაობას. ასეთი შეხედულება ერთი მხრით იქიდან მომდინარეობდა, რომ ეს ვაჟბატონები, რომლებიც თავის-თავს ინტელიგენტებათ და ქვეყნის მარილათ თვლიდენ, სრულებით არ უკვირდებოდენ ცხოვრებას, არ ცდილობდენ იმის გაგებას და დანახვას, თუ თვით ხალხში რა ხდებოდა. მეორე მხრით ამ გაუგებრობის მიზეზი ის იყო, რომ ზოგიერთები განგებ იბრმავებდენ თვალებს, განგებ უარყოფდენ იმას, რაც ხდებოდა, თავის ყოვლად შეუსაბამო და შემცდარ შეხედულებათა გასამართლებლებლათ. ამის დასამტკიცებლათ შორს წასვლა არ არის საჭირო. საკმარისია გავიხსენოთ, თუ რას წერდენ ამ ერთი წლის წინეთ ჩვენ გაზეთებში. განა დიდი ხანია მას შემდეგ, რაც ხსენებული ვაჟბატონები ერთ ხმათ გაიძახოდენ, რომ მუშების მოძრაობა ჩვენში ნაძალადევია, იმას არა აქვს საფუძველი, რომ მუშათა კითხვა ჩვენში ძალათ შეთხზული და გადმოღებულია უცხოეთიდან, რომ მას ჩვენში ნიადაგი არა აქვს, და ვინც ჩვენში ამის შესახებ ლაპარაკობს, ამას ქადაგებს და ამაზე წერს, ის ჩვენი ქვეყნის, ჩვენი „ერის“ მოღალატე და მტერიაო. ამ ვაჟბატონების მოძღვრება აი რაში გამოიხატება: ქართველ მუშა ხალხს ტანჯავს და ქვლეფს არა ქართველი მემამულე, არა ქართველი კაპიტალისტი, არამედ უცხო მემამულე, უცხო კაპიტალისტი. ქართველი მუშა თუ გაჭირვებაშია, ეს მხოლოთ იმიტომ, რომ ჩვენ არა გვაქვს ქართული სახელმწიფო. ამიტომ ქართველი მუშა ერთი მხრით და ქართველი მემამულე და ბურჟუა-კაპიტალისტები მეორე მხრით უნდა შეერთდენ და ხელი-ხელ ჩაკიდებული უნდა შეებრძოლონ უცხო მემამულეებს და უცხო კაპიტალისტებს და მოიპოვონ ავტონომია, შექნან ქართული სახელმწიფო. ერთი სიტყვით, ქართველმა, ქალაქის მუშა იქნება იგი თუ სოფლელი გლეხი, თავის მდგომარეობა უნდა დაივიწყოს, და ხელი შეუწყოს თავის გაყვლეფაში ქართველ მემამულეებს და ქართველ ბურჟუებს. შორს მისგან თვითცნობიერება, შორს მისგან თავისი მდგომარეობის შეგნება! ქართველმა, მუშა იქნება იგი თუ მემამულე, უნდა შეიგნოს მხოლოთ ის, რომ იგი ქართველია, ქართველი ერის წევრი. ამას ქვია ეროვნული პრინციპი, რომელიც ღაღადებს, რომ ჩვენ ყველანი განურჩევლათ თავადებისა თუ გლეხებისა, კაპიტალისტებისა თუ მუშებისა, ქართველები ვართ, ყველანი ერთ ტაფაში ვიწვით. ამიტომ ჩვენში, კლასთა შორის ბრძოლაზე ლაპარაკი კი არ არის საჭირო, ეს მავნებელიც არის, არამედ ჩვენმა მუშებმა უნდა შეიგნონ, რომ ჩვენთვის, როგორც ერისთვის, საჭიროა გვქონდეს დამოუკიდებელი ეკლესია, რომ ჩვენ გვყავდეს ქართველი უფროსები, და იყოს ქართული მართვა-გამგეობა. გარდა ამისა, საჭიროა მოვითხოვოთ, რომ ეკლესიებში, სკოლებში და სასამართლოებში ხმარობდენ ქართულ ენას. აშკარაა, რომ ამის ქადაგებას არაფერი საერთო არა აქვს მშრომელ ხალხის, როგორც ქალაქის, ისე სოფლის, ცხოვრებასთან. აშკარაა, რომ ყოველივე ეს არ შეიცავს ხალხის ინტერესების დაცვას; აქ უარყოფილია ხალხის ნამდვილი მოთხოვნილებანი, ის, რაც დღეს მას აწუხებს და აღელვებს. მეორე მხრით, ეროვნული პრინციპის ქადაგებით ხალხს თვალებს უხვევენ, რომ ის ნამდვილ გასაჭირზე არ დაფიქრდეს, თავის დაჩაგრულ მდგომარეობას ყურადღება არ მიაქციოს, საბედნიეროთ ამ ცრუ-მოძღვართ მიმართულებას აცდა ჩვენი ხალხი; ასეთმა მავნე შეხედულებამ მაში ვერ მოიკიდა ფეხი. ხალხმა უფრო ფხიზელი თვალით შეხედა თავის მდგომარეობას, ეს ასეც უნდა

მომხდარიყო, რადგანაც დღევანდელ პირობებში ხალხის დატყუვიღება ისე ადვილი აღარ არის, როგორც ეს წინეთ იყო. ხალხმა თავისი მოთხოვნები თითონ შეიმუშავა, თითონ გაიკვალა ის გზა და ის მიმართულება, რომელსაც იგი დღეს ადგას; მან თითონ აღნუსხა ის კითხვები, რომლებიც სინამდვილემ წამოაყენა.

მაგრამ ამ ბოლო დროს ჩვენმა ნაციონალისტებმა ტაქტიკა შეცვალეს. დღეს როცა ხალხის მოძრაობამ ასეთი დიდებული სახე მიიღო, ამ ვაჟბატონებმა გაიგეს, რომ ისინი სრულებით გარიყულნი ყოფილან დღევანდელი ცხოვრებისაგან, რომ იმათ ქადაგებას და იმათ პროგრამას ხალხში არავითარი გასავალი არა აქვს, რომ თავისი ნაციონალურ-ბურჟუაზიული პროგრამით ისინი სრულებით განცალკევებული დგანან. ეს ადვილი ასატანი როდია, მეტადრე ჩვენი ნაციონალისტებისათვის, რომლებიც ხალხის მეთაურებათ სახავენ თავის თავს. და აი რა მოისაზრეს ამ ვაჟბატონებმა: მოდი ეს ხალხის მოძრაობა ჩვენი პროგრამის გასახორციელებლათ გამოვიყენოთო. თქმა და საქმის დაწყება ერთი იყო. მაგრამ რა პირით, რა სინდისით უნდა მიემართათ ხალხისათვის? პირდაპირ თავის ნამდვილ პროგრამის გამომჟღავნება რომ ვეღარ გაბედეს, აიღეს დიდიხნიდან შემუშავებული პროგრამა, ჩამოაცალეს ზოგი მუხლები, ზოგიც თავის პროგრამიდან ჩააკერეს და ამას შემდეგ სრულებით დარწმუნებულნი იყვენ, რომ იმათ ოინბაზობას ვერავინ გაიგებდა. მაგრამ იმათი მეცადინეობა ფუჭეთ ჩაიკლის, როგორც წინეთაც ჩაუვლია ხოლმე. თუ მართლა მშრომელ ხალხის ინტერესების დაცვა სურთ, თუ მართლა იმის სამსახური წადიათ, რაღა საჭირო იყო უკვე შემუშავებული და მიღებული პროგრამის თავის სურვილისამებრ შეცვლა და გადამახინჯება? რაღა საჭირო იყო იქ ისეთი მუხლების ჩამატება, რომლებსაც არაფერი საერთო არა აქვს მუშა ხალხთან? მაგრამ მაშინ ისინი ხომ ნაციონალისტები აღარ იქნებოდენ. აქ გარემოება ნებას არ გვაძლევს უფრო დაწვრილებით შევეხოთ ჩვენი ნაციონალისტების პროგრამას, და იგი ამათ არც კი ღირს. და თუ დღეს მკითხველის ყურადღება მივაქციეთ ამას, მხოლოთ იმიტომ, რომ ეს მეტათ დამახასიათებელი მოვლენაა. იგი აშკარათ მიუთითებს, რომ ჩვენ ნაციონალისტებს ხალხის ცხოვრებაში არავითარი გავლენა აღარ აქვთ. წინააღმდეგ შემთხვევაში ისინი თავიანთ მოთხოვნილებების გვერდით მუშების მოთხოვნებს კი არ მოაქცევდენ ზოგიერთმა შეიძლება გვითხრას, რომ იმათ შეეძლოთ სრულებით არ მოეხსენებიათ მუშების მოთხოვნებიო. რასაკვირველია, შეეძლოთ, მაგრამ ამ შემთხვევაში ისინი რჩებოდენ განზე, ხალხის გარეშე; და ეს კი მათთვის სასიამოვნო არ იყო. ამიტომ თავის ნაციონალისტურ პროგრამაში შეიტანეს რამდენიმე მუხლი მშრომელი ხალხის შესახებ მუშების თავისკენ გადასაბირებლათ. მუშების ძალაში დღეს ყველა დარწმუნდა და აი ეს ძალა ესაჭიროებათ ჩვენ ნაციონალისტებსაც. ამიტომ დაჭირდათ იმათ მუშების გადაბირება. ეს გარემოება მეტათ საგულისხმიერო და საყურადღებოა.

დღეს ყველამ წამოყო თავი; წარმოითდგინეთ ისინიც კი, ვისაც წინეთ ეშინოდა არა თუ აშკარა პროტესტის განცხადება, არამედ ოთხ კედელს შუა ხმის ამოღება არსებული წესწყობილების წინააღმდეგ, დღეს ფეხზე წამოდგენ, ბანკეტებს მართავენ, რეზოლიუციებს წერენ და საჯაროთ პროტესტს უცხადებენ მთავრობას. როგორ მოხდა ეს? რამ გააბედვიათ იმათ ასეთი ნაბიჯის გადადგმა? უმრავლესობა ამას დღევანდელ ომს აწერს, სახელდობ რუსის ჯარის დამარცხებას მანჯურიაში. ეჭვი არ არის, რომ ამ გარემოებამ დიდი გავლენა იქონია დღევანდელ მოძრაობაზე, დააჩქარა ის, რაც, ადრე იქნებოდა თუ გვიან, მაინც უეჭველათ უნდა მომხდარიყო. მაგრამ, როგორც წინეთაც ვამბობდით, დღევანდელი მოძრაობა არ დაწყებულა გუშინ, იგი დიდი ხანია მზადდებოდა. ვინ არ იცის, რომ მშრომელი ხალხი დიდი ხანია აცხადებდა პროტესტს დღეკანელი ბიუროკრატიული წესწყობილობის წინააღმდეგ, და თავგამოდებული იბრძოდა მის მოსასპობათ, დღეკანდელ მოძრაობასაც სათავეში მხოლოთ მუშა ხალხი უდგას. მხოლოთ მისმა მკერდმა შეძლო, რომ დღეს ძირიანათ შეირყა არსებული ბიუკრატიული წესწყობილება. და დღეს, როცა ბიუროკრატის თვითნებობა რამდენიმეთ აილაგმა, როცა ყოვლის შემძლე ბიუროკრატის ძალა და გამავლობა რამდენიმეთ შესუსტდა, სხვა-და-სხვა ჯურის ლიბერალებმა თავი წამოყვეს და მოწინავე როლს კასრულობენ. ამათ აღარ ახსოვთ ისინი, ვინც ამ დიდებულ საქმეს მთელ თავის სიცოცხლეში ემსახურებოდა. დღეს ესენი ყვირიან ყველაზე უფრო და მშრომელი ხალხის როლს აფუძებენ. ამიტომ საჭიროა რომ ამ უკანასკნელთ გარეშეს არ გადაცეს თავისი ბედი, როცა გადაწყვეტაზე მიდგება საქმე. სოფლის და ქალაქის მუშებმა უნდა იცოდენ, რომ იმათი მოძრაობით უწინარეს ყოვლისა სხვები მოითბობენ ხელს, თუ დიდი სიფრთხილე არ გამოიჩინეს პირველათვე. კარგ გაკვეთილს იძლევიან ამ ხრით ჩვენი ნაციონალ-დემოკრატები. იმათ იციან, რომ სოციალიზმის განხორციელება სამერმისო საქმეა, და ამიტომ არაფერს არ წააგებენ ახლა, თუ მუშებს დაპირდებიან, რომ დიდი მომხრე ვართ სოციალიზმის, მხოლოთ თქვენ გონიერი კაცები ხართ და უნდა იცოდეთ, რომ დღეს დღესეობით იმის განხორციელება ხომ არ შეიძლება, და ამიტომ ეს მერმისათვის გადავდეთ, ახლა კი თქვენ ჩვენ პროგრამაზე დაგვყევითო. თუ რაში მდგომარეობს ეს პროგრამა, ეს ჩვენ რამდენიმეთ უკვე ვიცით, მაგრამ ფეჭე და ამოაა ხსენებული ვაჟბატონების იმედი. დღეს მშრომელი ხალხი იმდენათ მომზადებული კი არის, რომ ასეთი რამეებით შეიძლებოდეს მისი მოტყუილება. ამიტომ ჩვენ გვგონია, რომ ისინი უფრო თავის თავს ატყუილებენ.

ფ. მახარაძე.

ომი და რუსეთის ახალი შინაური სესხი.

მუკდენის და ტელინის აღების შემდეგ ბრძოლის შესახებ თითქმის აღარაფერი იბეჭდება. დღეს ყურადღებას იქცევს იაპონიის და რუსეთის მთავრობათა ფინანსიური მდგომარეობა, ანუ ნივთიერი საღსარი ომის გასაგრძელებლათ. უნდა იცოდეთ, რომ დამარცხება ბრძოლის ველზე იმავე დროს ფინანსიური დამარცხებაა და პირიქით ბრძოლის მოგება ანუ გამარჯვება ფინანსიურ გამარჯვებას მოასწავებს. ამიტომ ადვილი გასაგებია, რუსეთის ჯარის უკანასკნელი დამარცხება და უკან დახევა იმავე დროს მის ფინანსიურ დამარცხებას მოასწავებს და პირიქით იაპონიის ბრძოლის ველზე გამარჯვებას ფინანსიური ღამარჯვება უნდა მოსლოდა. ეს მართლაც ასე მოხდა. იმას ჭირდება აუარებელი ფული, ამ ფულის საშოვნელათ მთავრობამ ერთათ ერთ საშვალებას უნდა მიმართოს, ესე იგი სესხს. რამდენათ მეტი ნდობა აქვს მთავრობას ხალხის თვალში, იმდენათ მას უფრო ადვილათ შეუძლია სესხი აიღოს და უფრო კარგი პირობებით, და პირიანათ. რამდენათ მთავრობას სახელი გატეხილი აქვს, იმდენათ იმას ნაკლებათ ენდობიან ფულის პატრონები, კაპიტალისტები, ან სულ არ

აძლევენ ფულს, ან დიდი გაჭირვებით და იმავე დროს დიდ შეღავათს და სარგებელს ითხოვენ. მუკდენის აღების შემდეგ იაპონიის ნდობამ ერთი ორათ იმატა და მისმა მთავრობამ სულ მოკლე ხანში საზღვარ გარეთ იშოვა რამდენიმე ასი მილიონი მანეთი ომის საჭიროების დასაკმაყოფილებლათ; პირიქით, რუსეთის მთავრობამ საზღვარ გარეთ ვეღარ იშოვა ფული, საფრანგეთის კაპიტალისტებმა, რომლებიც პეტერბურში მოეწვიათ ამის თაობაზე, გადაჭრით უარი განაცხადეს, რომ დღევანდელ პირობებში ჩვენ ფულს ვერ გასესხებთო. ამისთვის საჭიროა გამარჯვება ბრძოლის ველზე და ან ზავის ჩამოგდება, მაგრამ რუსეთისთვის ღღეს შეუძლებელია, როგორც ერთი, ისე მეორე. ამიტომ მთავრობას სხვა გზა აღარ ქონდა გარდა იმისა, რომ შინაურ სესხისათვის უნდა მიემართა და მიმართა კიდევაც. თანახმათ 12 მარტის ბრძანებისა გამოცხადდა ახალი შინაური 5%ანი სესხი 200 მილიონის. ჩვენ არ გამოუდგებით დაწვრილებით იმის გამოძიებას, თუ რას გამოიწვევს შინაურ ბაზარზე ღღეს ახალი სესხის აღება. საქმე ის არის, რომ რუსეთის მწარეველობა და აღებ-მიცემობა ღღეს ისეც შეფიწროებულია ომის გამო, რადგანაც ქვეყნის ეკონომიური ცხოვრების ნორმალური მსვლელობა წეწყვეტილია. და აქედან კიდევ ფულის აღება ომის საჭიროებისათვის, კიდევ უფრო შეაფიწროებს მცხოვრებლების ეკონომიურ ცხოვრებას კრიზისების გამოწვევით როგორც მრეწველობაში, ისე აღებ-მიცემობაში. თუ ეს მდგომარეობა კიდევ რამდენსამე ხანს გაგრძელდა, კატასტროფა აუცილებელი შეიქნება, რომელიც ქვეშ მოიყოლებს ყველა იმას, რაც ხელს უწყობდა ღღევანდელ მდგომარეობის გავლენას.

—

ფინლიანდიის სეიმმა ამას წინეთ იშვამდგომლა ხელმწიფე იმპერატორის წინაშე, რათა გაუქმებულ იქმნას 1901 წელს 29 ივნისს გამოცემული ღღეღღა საბჭოდრო ბეგრის შესახებ. ხელმწიფე იმპერატორმა შეიწყნარა ეს შვამდგომლობა და დროებით გააუქმა ხსენებული ღღეულება. სამაგიეროთ ფინლანდიის ხაზინამ 1905 წლის პირველ იანვრიდან 1907 წლის დამლევამდე სამხედრო საჭიროებისათვის უნდა იხადოს წლიურათ ათი მილიონი მარკა (ოთხნახევარი მილიონ მანეთი).

—

უმაღლესი გადაწყვეტილება ხელმწიფე იმპერატორმა ფინლიანდიის ერობათა უქვეშევრდომილეს თხოვნაზე 1905 წლის 19 მარტს კეთილ ინება და ბრძანა: გაუქმებულ იქმნას 1907 წლის 1 აგვისტოს დროებითი დადგენილება სასამართლო უწყებაში მოსამსახურე პირთა სამსახურიდან დათხოვნის შესახებ.

—

19 მარტს ქ. სედლეცში დროებითმა სამხედრო სასამართლომ გამოუცხადა განაჩენი 56 სათადარიგო ჯარის კაცებს, რომელნიც პასუხის ვებში იყვენ მიცემული კაზარმებში უწესოების მოხდენისთვის და სამხედრო მთავრობისადმი წინააღმდეგობისთვის. ერთ ებრაელს და სამ პოდონელს სიკვდილით დასჯა გარდაუწყვიტეს, სამს პატიმართა განყოფილება (Арестантскія отдѣленія), 16—პატიმართა გამასწორებელი რაზმი და ციხეში ჯდომა სამი წლით, 13 კაცი გამამართლეს.

ᲕᲚᲔᲮᲗᲐ ᲛᲝᲫᲠᲐᲝᲑᲘᲡ ᲒᲐᲛᲝ.

მედგრათ, შეუჩერებლივ იზრდება ხალხის თვით ცნობიერება; ელვის სისწრაფით მოედო სოფლებსაც ხმა თავისუფლებისა. რაც ხანი გადის უფრო ღრმა ფესვს იდგამს ხალხში აზრი თვით მოქმედებისა. მოხუცი თუ ახალგაზრდა, ქალი თუ კაცი ყველა ფეხზე დამდგარა, ზღვასავით ღელავს და ლამობს ქვეყნის დაქცევას, თუ მას დროზე არ მიეცემა ის, რასაც მოითხოვს მისი სამართლიანი ადამიანური უფლება. დადგა ღღე განკითხვისა, რომლის წინაშე ცოდვიანმა თუ უბრალომ, სასტიკმა თუ ლმობიერმა—ყველამ პასუხი უნდა გაცეს იმ დიდებულ საკითხს, რომელიც წამოაყენა ღღეს ცხოვრებამ. ქალამნიანმა გლეხმაც შეიგნო თავისი ადამიანური უფლება და ხმა მაღლა, უშიშრათ ითხოვს აწ არსებულ ცხოვრების პირობათა ძირიან-ფესვიანათ შეცვლას და მის მაგიერ უფრო უკეთესის, სამართლიანი წესწყობილების შექმნას და დამყაოებას, გულშინდელი მონა და ერთგული ყმა, გაიძახის: მეც ადამიანი ვარ, მეყო ამდენი მოთმინება, აღარა მსურს პირუტყვესავით მორჩილება და ჩემი ოფლით მონაგარით მუქთა ხორათა კვება-დასუქებაო. აი, ასე ღაღადებს და ასე ჩივის ღღეს ჩვენი „ტეტია“, რომელთანაც ლაპარაკიც კი თავის დამცირებათ და შეურაცყოფად მიაჩნდა ამ ქვეყნის რჩეულთადა „წმინდა სისხლის შთამომავალთა“. სად იყო აქამდე გლეხის ეს პროტესტი, ეს შეგნება თავის საკუთარ უფლებათა და ადამიანობისა? დაბა-სოფლიდან გამოგზავნილს კორესპონდენციაში გლეხის ცხოვრების მემატანიანე ერთ ფეროვანათ გვიხატავდა და გვისურათებდა გლეხის გაჭირვებულს ცხოვრებას.—მხოლოთ ოხვრა კვნესაღა ისმოდა მის გაჭირვებულ მომაბეზრებელ გოდების ჰანგში. სად იყო თავის საკუთარ ძალაზე დაყარებული იმედი მომავალ განახლებულ ცხოვრებისა. ჩვენი გლეხი გრძნობდა თავის სიბეჩავეს, სისაწყლეს, მწვავე ტკივილს, მაგრამ ამავე დროს უხმოთ და ბრმათ ემორჩილებოდა ბედს. ვერ ბედავდა ხმის ამოღებას, არ მოეპოვებოდა მას არავითარი საღსარი და საშვალება მჩაგვერლთა წინააღმდეგ საბრძოლველათ. აუტანელ ბატონყმობის მძიმე უღელს ქვეშ ფიზიკურათ და გონებრივათ დამახინჯებული ადამიანისგან არავითარ ხსნას და შველას აღარ ელოდა, ყველასაგან მოტყუებული და ცხოვრების გარეშე გარიყული მხოლოთ ღმერთს-ღა შეეკედროდა და ხელ აპყრობილი მხოლოთ ცას-ღა შეღაღადებდა. ღმერთზე შეაგდო მან თავისი ბედი: აწმყო და მომავალიც. მაგრამ აქაც მწარეთ მოტყუვდა ღმერთის შემყურე და მოიმედე მონა. ათასი წლობით განვლილმა ცხოვრების ფაქტებმა ცხადათ და ნათლათ დაუმტკიცეს მას, რომ ალაღბედით, თვალხუჭულა ხეტიალი არაფერს მიცემდა და არაფერს მოუვლენდა მას. გაიგო და დარწმუნდა რომ თავის დახსნისათვის საჭიროა სხვა ღონე, სხვა ძალა,—შეერთებული შეთანხმებული მოქმედება, რომ მხოლოთ ყველა ჩაგრულთა და მაშვრალთა ხელის ხელ გაწვდენით და სოლიდარობით მოიპოვებდა პურს, სამართალს და თავისუფლებას. დიახ, გამოიღვიძა ღღეს ჩვენმა გლეხმა, თვალები მოიფშვნიტა, ბოროტ ძალას თვალი თვალში გაუყარა და ამაყათ, სასტიკათ მოთხოვა წარსულის ანგარიში. ამ საშინელ, მედგარ პროტესტში გამოიხატა ის უტყუარი კანონი ბუნებისა, რომელიც ამბობს რომ ქვეყნად არავითარი ძალა ტყვილ უბრალოთ არ იკარგება და არც ქრებაო. ღღევანდელი მოძრაობა გამომეღვიძებია და გამოაშკარება იმ პოტენციალური, ფარული ძალისა, რომელიც ათასის წლობით გროვდებოდა და იზრდებოდა ხალხის გულში. რამდენათაც უფრო მეტ სისასტიკეს იჩენდა ძალმომრეობა, იმდენათ უფრო მეტ სიმძულვარესაც იწვევდა ჩაგრულის გულში. ეს სიმძულვარე გაფართოვდა, გაიზარდა, და აი ღღეს დაგუბებულ ნიაღვარსავით, აზვირთებულ აბობოქრებულ ზღვასავით ლამობს ქვეყნის წალეკას და ამ ასწინელ ღდი

დეს სტიქიურ ძალას. ვერა ვითარი ამ ქვეყნიური ძალა ვერ შეაჩერებს, ვერ ჩაიქრობს ხალხის გულში. ბიურეუაზიული ნატვრა ოცნებაა.

ლევან ციციშვილი.

ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ

(იხ. «კავკაზი» № 74)

12 მარტიდან დაწყებული გორის მაზრაში გლეხთა მოძრაობა დღით-დღე მწვავდება. გორის მაზრის დასავლეთ და შუაგული ნაწილების ისევეშაც დაიწყეს მოის სოფლებიდან ჩამოსვლა და დიდრონ ჯგუფებად თავმოყრილნი დასთრეშობენ მეესმუდეთა სახლ-კარსა და ადგილებში, რითაც ადგილობრივ გლეხებთან ერთად უფრო აძლიერებენ წუწსოებას, რადგანაც ოსთა უმეტესობა ადგილობრივ ხალის არ-ესა და იქვე სვამს.

სოფლის მოსავლენი ეკონომიურ ირეგებენ, რადგანაც გლეხებმა ისინი თანამდებობიდან დაითხოვეს. ბევრგან სოფლის კანტელარიებში სპეციალის ქალდდები გაანადგურეს; სოფლის ფოსტა ან სულ არ მოქმედობს, ან და დიდის გაჭირვებით. წერილები ხან დახეული მოაქვთ და ხან გახსნილი. დაბა ცხინვალში თავი მოიყარა მახლობელ სოფლებიდან რამდენიმე ათასმა კაცმა,—და მოითხოვა ადგილობრივ მომრიგებელ მასსმართლისა და სასოფლო �-ების გაძევება. გლეხები მემამულეებისაგან თხოულობენ ხელწერილს, რომ სახნავი მიწები უფასოთ დაეთმოთ და ტეეთ სარგებლობის ნებაც უფასოთ ქონდეთ. მემამულეთა მასსმასხურეებსა და მუშების ეეინებიან, ამიერიდან ალარ ემსახუროთ მაგათ, თორემ მოკლავთო; ამის გამო მემამულეთა სახლ-კარი, ტყრის ფარა და სხვა საქონლის ჯოგი უპატრონოთ არის მიტოვებული, ხოლო მემამულეთა უმრავლესობა იძულებულია სახლ-კარი მიატოვოს, რის გამო ზარალი მოსდით.

მოძრაობა იმდენად გაძლეკვდა, რომ უკანასკნელ დღეებში ამ კომისიას,—რომელიც კვეკ. უმაღლეს მთავრობის განკარგულებით იყო გაგზავნილი გორის მაზრაში და რომელსაც ბ-ნი ვეიდენბაუმი მეთაურობდა გლეხებმა მხოლოდ ბოდიტეური სასათის მოთხოვნილებანი წარუდგინეს, ბოდიან კი სულ უარი განაცხადეს,—კომისიის მოწვევით არ შეგიკრებეთოთ.

14 მარტს ქ. გორში ჯოსეფით შეთარეულებულმა დიდძალმა სალხმა უწესოება მოახდინა: სასდელის და საკაზრობებში ფანჯრები ჩალეწა, ამბრთეს წეთელი დროშა მთავრობის საწინააღმდეგო წარწერით. ერთ ქუჩაში ხალხმა წრე შემოაკეთა 6 ჯარის კაცისაგან შემდგარ პატრულს და ოფიცრის წარმეკვ მოუდმა. პატრული იძულებული იყო ბრბო მოეგერებინა და ოცეის დასცეველთ ჯარის კაცებმა ოფიცერი ისროდეს. ბრბიდან დაიჭრა 10 კაცი, რომელთაგან ერთი მოკვდა. ხალხი დაიშალა.

დარდეკულ წესიერების ასადგენად გორის მაზრაში გაიგზავნა კიდევ, წინათ გაგზავნილ ჯარის გარდა, კაზაკთა ორი ასეული და ქვეითა ჯარის ერთი როტა; ამასთანავე, უკვე შემუშავებულია საწერო დონისძიებანი აღელვებულ გლეხთა და ოსთა მეთაურთა დასაკავებლად.

არა ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ.

სად. გომი. 19 მარტს, სოფელ ალში ადგილობრივ ჩარჩის ჯანოვის შუაში, ტეტხლი წაუკიდეს. ცხრა საქონელიდან ოთხი საქონი ბაგაჩრჩინეს. ეკელანი დარწმუნებულნი არიან, რომ შუაში ტეტხლი ჯანოვის კაცმა წაუკიდა.

ცხინვალი. 9 მარტს, ცხინვალის საზოგადოებამ თავი მოიყარა დაახლის ნახევრად მდებარე ჭალაში, სადაც ქონდათ რჩევა-თათბირი შესახებ იმ კითხვებისა, რომლებიც ქვეყნის უმწეო მდგომარეობამ დღეს მოელის რუსეთის იმპერიაში საჯაროდ წამოაყენა. ამ კამეოოებამ ადგილობრივ. ბიბლიოთეკის ეკონომიის შიაწეა, რომელმაც მეორე დღეს დაბარა ხალხი და შეეკითხა: „რაზეა გქონდათ კუშინ ჩეშა ერედობათ, და „ბრძანა“—„ამოიტანდეთ ეკელა ხოფლის კანტელარიაში და, ჩემის თანდასწრებით, თქვენში ამორჩეულმა პირებმა იალაბარაკონთ“... ამ „ბრძანებამ“ ხალხმა არაკითარი ეურადღება არ მიაქცია და არც ზემოხსენებულ კითხვაზე მისცა პასუხი. მხოლოდ ერთხმათ დაიძახეს: „არ გვინდა ჩვენ ბოდიტია, რადგანაც „სიბოდიტიანი“ ჩვენ არაფერი გვაქვსო. ბოდიტიის დასწრება ჩვენს ერადობებზე უადგილოა... ჩვენი გულის ტეიელები სულ სხვაა და იმ ჩიეთელ-წუწუნის არ შეადგენს, რაც დღემდის იყო ამ სიტეეებით ხალხი დაშალა, მაგრამ დაიხვეს მოადგილეზე ირეკ უცბათ შეიკრიბა 1,500 კაცი: აქვე აირჩიეს 16 დეპუტატი რომელთა შორის 4 ქართველი, 4 სომეხი, 4 ოსი და 4 ებრაელია. ამ პირებს დაავალეს, ამ დღეებში მომავალ კომისიას გამოუცხადონ ეოველფვე ხალხის გაკვეთილება, და შეიმუშაონ ის კითხვები, რომლების განხორციელებას რუსეთის იმპერიაში თხოულობენ. შემდეგ ამისა ხალხი გამოეშართა ბაზრისაკენ, გამოიტანეს ეკლესიის დროშები და ეკელა ქუჩები სამდერეთა და „ძმობა-ერთობის“ ძახილით მშვიდობიანად ჩამოიარეს. ეწესობა არა მოუხდარა-რა. ნაშუადღევის ორ საათზე კრება დაიშალა და ეკელა საქმე დადგა...

13 მარტს, სოფ. დეკერისის მინდორზე ოამარაშენის სასოგადოებისა და ზოგიერთ შინდისის სოფლებიდან ხალხს თავი მოეყარა და ცხინვალში ჩამოსვლას აპირებდა, მაგრამ, როცა გაიგო რომ ცხინვალში უწესობა არ მოხდარა, ამორჩეულ პირთა წინამძღოლობით დეკერისის ეკკლესიასთან მოვიდა. თავმოყრილთა რიცხვი 15 ათასს ეკუთვნოდა. ზოგიერთმა ამორჩეულმა პირმა ხალხის დასამშვიდებლად წარმოსთქვა სიტეეები ქართულად და ოსურად. ხალხი თხოულობდა: არ გვინდა მამასახლისი, მეურალი, აქციზი, სტრაჯნიკები, რომლებსაც სედა ამოგვაცალეს,გაგვაძარცეს.—ტოდ-ზეალი ზიმშად-სიცავეთ, ეექეშ-უწანდოთ გვეხლეტეს, პირიდან ეკანასკნელ ლუკმას გვეკლეკენ და ისიც კიდევ ბოდიტიის მთრახის ტეშატეეეზეთ, დარეეკ-დაწიოკეთ. ადარ შეგეიძლიან მოგვთმინოთ, მუდამ მეუხარება, მუდამ ტირად-შამშალი და სიცავეთ. მართალია, დღეშდის, როგორც სხვეებს, გვითმენია ეოველიეკ მეუხარება, მაგრამ, რა-კი სხვა ქვეყნებში ჩვენსავეთ ტანჯულებმა დაჭერეს ზარი თავიანთი მდგომარეობის გაუმჯობესობისა, ჩვენც ამ ზარის ხმისაკენ მივაწევთ ამ ზარის ხმა გვაღვიძებს. იყო დრო—ეურებში ბამბა გვქონდა, ხიბნელის მორეკში ვეტურავდით, ქვეყანა ჩადიო ფსურული გვეგონა და მთავრობაც ჩვენის უვიტობით სარგებლობდა, მაგრამ ახლა გამოფხიზლდით მოვითხოვთ ეოველსაკე იმას, რაც ჩვენსავეთ სხვა ქვეყნებში ტანჯულებს მიეინეტებათ... ძალიანაც რომ გვინდოდეს ჩვენი შეიღების სწავლა-განვითარება—სადან უნდა ვსწავლოთ, როდესაც ჩვენ ნათოფლარს ხელიდან გვტაცებენ: მეპატრონე, მდგელი, აქციზი, მამასახლისი, მეურალი და ნადოგები! რომელ ერთ მოთხოვნილებას გასცეს პასუხი ჩვენის ოფლიო მონაწურეში? გვინდა სკოლა უფასო, სამშობლო ენაზე სწავლა, თვითმართველობა! გვინდა თავისუფლება, მშვიდობიანობა, სულის მობრუნება!.. „გაუმარჯოს თავისუფლებას, ერთობას, ძმობას—შეგობრობასა“-ო.

„ეეერია“.

ს. შინდისი. (გორის მაზრ). 12 მარტს მამასახლისი და მეურალი გავიდნენ დაახლს გაგმა ს. კარალეთში მომრიგებელ-შუამავალთან და მოახსენეს „ბუნტის კაცი“ მოვიდა და სოფელი დედავსო. მომრიგებელმა-შუამავალმა შემოთვალა, ხვალ მე თითონ გამოგალ შინდისში და ხალხმა პირადად მამასხსენოს, რაც მოთხოვნილება აქვს და ეკელაფერს შეგუსრულებ, თუ წესიერება იქნებაო; მეორე დღეს, კვირას, ხალხი კანტელარიასთან შეკრეოდა, მაგრამ მომრიგებელმა- შუამავალმა მობრძანება არ ინება, ხალხმა ეს იწყინა, იკრიალა და კანტელარია სულ ერთიანად მიალეწა.

ოთხშაბათს, 16 მარტს, სადამოს, ეკლესიაზე ზარი ჩამოკრეს და „დაარისხეს", ე. ი. ზარის რეკვით ეველას აცნობეს მეორე დღისათვის მუშობა აეკვეთა და ეველანი ეკლესიასთან შეკრებილიეყვენ სათათბიროთ. მართლაც, მეორე დღეს, ეკლესიასთან დიდძალმა ხალხმა მოიყარა თავი. სხვა სოფლებიდანაც ძალიან ბევრნი მოვიდენ.

დიდებული სანახაო იყო ამ მოზდვეგებულ ხალხის კრება სწორეთ დაშქრობას მოგაგონებდათ.

გორის მაზრის ისტორიაში მარტო აქ იჩინა თავი ერთმა ფაქტმა. თავ.-აზნაურთა და გლეხთა სრულმა სოდიდარობამ, რაც შეიძლება მხოლოთ იმითი ეახსნას, რომ აქაური თ.-აზნაურნი ბევრნი უფრო გაწერეგებულ მდგომარეობაში არიან, ვიდრე გლეხნი— გარდა თითო-ოროლა თავადისა. საეურადღებოა ის, რომ ერთ სოფლიდან ხალხს ერთი გადარბიებული თავადი მოუძღოდა წინ ბაირადით ხელში.

ეკლესიასთან დიდი ბჟობა გაიმართა. ორატორები უფრო თავად-აზნაურნი იყვენ, რომელთაც ხალხი დაბარაკის დროს თანაგრძნობას უცხადებდა. ამ დროს ხალხთან მიავდა შეძლებული მემამულე ზ. ფაღლენიშვილი და შეჩივდა, მუქარის წერილი მომივიდა, გადაწვას მიპირებთო. ეი წერილიცაო. ხალხმა დაუქახა, შენი პირადი მტერი იქნება ვინმე, ჩვენ არაფერ შუაში ვართ, ან იქნება ეგ წერილი შეთხუზულია.

შეეხედოთ, სიდგანდაც, ცხინვალის ბოქაულიც გაჩნდა რვა სტრაჟნიკით. ბოქაულის ბრძანებით სტრაჟნიკები შორაახდო გამწკრივდენ და ოთეები მოიმარჯვეს. საქმე სისხლის დერამდე არ მისულა. ბოქაული სტრაჟნიკებით წავიდა და ხალხიც მშვიდობიანად დაშალა.

ერდობის მოთხოვნილებანი მომეტებულ ნაწილათ იგივეა, რასაც გორის მაზრის სხვა სოფლებიც თხოულობენ. (ივერია)

სოფ. ძალისი (ქართლი). 15 მარტს მაზრის უფროსის განკარგულებით დაიპატიმრეს სოფ. ძალისში ორი კაცი, რომელთაც ადგილობრივი პოლიცია ეჭვის თვალით უყურებდა და თვლიდა ხალხის მეთაურებათ. დატუსაღებული პირები ჩაიყვანეს სოფელ მუხრანში, სადაც იმ ჟამათ იმყოფებოდა მაზრის უფროსი. რამდენიმე ხნის შემდეგ სოფელ მუხრანში მივიდა ძალისიდან კომლზე კაცი და მოთხოვა გაენთავისუფლებიათ დატუსაღებული, ან მთლათ სოფელი დაეტუსაღებიათ. სოფელი თავის მოთხოვნილებას იმითი ასაბუთებდა, რომ თუ დანაშაულობა რამე მოუძღვის სოფელს მთავრობის ან მემამულეთა წინაშე, ეს მთელი სოფლის დანაშაულია და არა ერთისა ან ორის ქაცისა, ამიტომ მთავრობამ დასაჯოს მთელი სოფელი და არა რამდენიმე პირი. შემდეგ მოვიდა სოფელი წილკანი და აგრეთვე მოთხოვა მაზრის უფროსს დატუსაღებულთა განთავისუფლება. წილკანს მოჰყვა შეადისჯვარი, ქილურტ-ეგნლი, ბრეშის-ხევი, შუა-ხევი, ქვითკირის-წყარო, კოდის-წყარო. ეველა სოფლებმა მოთხოვეს მაზრის უფროსს დაპატიმრებულთა განთავისუფლება, ან საერთო სასჯელი. სოფლის მოძღვრობა, თქვენ მოლაპარაკებმა, გამოწვეულია ღრმა ეკონომიურ და სახოგადოებრივ პირობებით; ამ მოძრაობაში ეველა გლეხს უდგეს მონაწილეობა და ამიტომ თუ გლეხ-კაცს სასჯელი მოელის, ეს უნდა იყოს სასჯელი ეველასთვისაო. მაზრის უფროსმა პირველთა ფარი განუცხადა სოფლელთ ხოვნის დაკმაყოფილებაზე. ბოლოს კი გაანთავისუფლა დაპატიმრებულნი. შემდეგის სიტყვებით: „ვანთავისუფლებ დატუსაღებულთ იმიტომ, რომ თქვენ მშვიდობიანობის მომხრე და დამცველნი ყოფილხართ და ეუნოსების მოხდენა არ მოსურვებია".

სოფ. მეჯვრის-ხევი (ქართლი). 20 მარტს, სოფელ მეჯვრისხევში აპირებდა თავის მოყრას სხვა სოფლების გლეხობა, მაგრამ ბოქაულმა, როგორც კი გიგო ხალხი თავს იყრისო, დილითვე დარაჯები და ყაზახები ჩაყენა გზებში და არ უშვებდა, თავის ჭირ-ვარამის გამოსათქმელათ. აი საათი იქნებოდა, რომ ეკლესიაზე მიასვენეს სანდრო გოგოლაძის მეუღლე. ეკლესიაზე მოიყარა თავი ორასამდე კაცმა და გაყვა ცხედარს. გზაში ხალხი თან და თან ემატებოდა. სასაფლაოზე შეიკრიბა თითქმის ოთხი ათასამდე კაცი, ოსი და ქართველი დასაფლავების შემდეგ დაიწყეს ლაპარაკი თავიანთ ჭირ-ვარამზე. გამოთქვეს თავიანთი აზრი: წარუდგინონ მემამულეებს უმთავრესი მოთხოვნილება დროებით ვალდებული გლეხები დაუყოვნებლივ განთავისუფლდენ, საბალახო და ტყე (მხოლოთ ნედლი) თავისუფალი უნდა იყოს. ნედლ ხე-ტყის გამოტანას ხალხის მიერ ამორჩეულნი უნდა წყვეტდენ. უკეთუ მემამულის მამულს მოხნავენ, მეათედი მიეცეს. მღვდლებს დრამა მოესპოთ. სკოლა სახელმწიფო ხარჯზე იყოს. განაცხადეს: საავთმყოფო, ექიმი და ბებია ქალი მხოლოთ თავად აზნაურთათვის იყო და არა გლეხთათვისაო, როცა ჩვენ ავათმყოფს მივიყვანდით, ყურადღებას არც კი გვაქცევდენ, გადასახადი კი გვხვდებაო. გლეხებმა შეფიცეს ერთმანეთს და წყნარათ დაიშალენ.

—

საგარეჯო 17 მარტს, დილით, საგარეჯოს გლეხობამ მოიყარა თავი და გაჩეხა ტყე, „ალინჯად" წოდებული, რომელიც სოფელს მუდამ საფიჩხეთ ეჭირა და ეს ათიოდე წელიწადია, «ლესნიჩმა» სახელმწიფოთ გახადა და წკირს არავის აპრევინებდა-

აქედან ხალხი ამოვიდა სოფელში და მიადგა თავის აშენებულ შვენიერ სკოლას, რომელიც 5,000 მ. ნაღდი დაუჯდათ, გამოიყვანეს სამავე მასწავლებლები გარეთ (იმათში მხოლოთ ერთია ქართველი) და უთხრეს დალაგებით: „ვავტყავდით, 1,000 მ. წელიწადში, ხომ იცით, ჩვენის ჯიბიდან გაძლევთ ჯამაგირსა, შეშა უკლებლივ გაქვთ, სტოროჟი გვეგონა, ჩვენ შვილებს ჭკუაგონებას ასწავლიდით და თქვენ კი გამოგვიტეინეთ შვილები,— აყვირებთ „კოზლიკ საბაკას და ქართულათ სახელსა და გვარს ვერ მოაწერენ... გვეყო ამდენი ღლეტა! გაგვეცალენით აქედან, თორე ვეღარ მოვითმენთ". მიადგენ სასოფლო ქსენონს და დაკეტეს. ამასთან ფერშალს უთხრეს: „ღარ გახსნაო!. ექიმს წელიწადში 2,000 მ. მეტი აქვს ჯამაგირი და ხალხს კი მასხარათ გვიგდებს—სულ ქაღაქში ცხოვრობს, აქ კი წელიწადში ორჯერ არ გვეჩვენება თვალითო...,, მიადგენ აფთექას, ააძრეს უშვეღებელი რუსული „ვივესკა", აკიდეს კაცებს და წააღებინეს. შეაგდეს გამოიყვანეს გარეთ აფთექარი და უთხრეს: „ხვალვე თვალიდან მოგვეწყდი. ცუდ-ეუდზე გადაგიბამს აქაურ ფერშალ-ექიმებთან და ტყავს გვაძროობთ წამლების ძვირათ ყიდვითაო... ავიდენ აქციზის ჩინოვნიკთან სადგურში. უფროსი და უმცროსი ჩინოვნიკები წასულიყვენ, მაგრამ მაინც ცალ-მტვრიეს ფანჯრებში. დახიეს სალქვები, მოტანეს იქვე ქვაბები და უკაკდეს არაყის გამოხდა... ხალხი აქციზის შესახებ მეტათ გულნატკენია: ვენახი ღვინოზე მეტ შემოსავალს არაყიდან იღებოდა... არაყით მივდიოდით ბოლათ და დღეს ყველაფრიდან სული შეგვინუთეს და არაყის ხდეც ხელიდან გამოგვაცალესო. თუ არაყზე აქციზი ან გადავარდა, ჩვენ წელში ვერ გავიმართებითო. [illegible] ხალხოვანებით გლეხობას შეგნებული აქვს, თავისი აუტანელი მდგომარეობა და ნურც უბრალო მოძრაობათ ხასიათლის შეინმე ამ მოძრაობას. ბატარას ეითხავ თუ დიდს, ყველა ნათლათ გეგიხსნის გლეხის აწინდელ მდგომარეობის აუტანლობას.

ქიზიყი. არც ქიზიყის მკვიდრნი ჩამორჩენ სხვებს. აქაც ამ ცოტა ხნში გაისმა დიდი უკმაყოფილება აწ არსებულ წესების წინააღმდეგ. გაისმა ჩივილი ბეჩავ ცხოვრებაზედ. თუმცა ჯერ-ჯერობით საიმისო არა მომხდარა რა, მაგრამ მაინც არეულ-დარეულია დღევანდელი ვითარება. მით უმეტეს, რომ მთელმა ქიზიყმა, თითქო ჯადო უგდესო, ისე ერთბაშათ გაახილა თვალი. ხალხი გატაცებულია ერთის სურვილით, ყველას პირზედ ერთი აკერია: გვეყო ამდენი ტანჯვა და დამცირება. ვმუშაკობთ, წელებზე ფეხს ვიდგამთ, მაგრამ ჩვენისევ მშივრები, ტიტვლები და გაუნათლებლები ვართო.

17 ამ თვეს სოფ. ბოდბისხევში მოხდა კრება ქიზიყის ყველა სოფლის წარმომადგენელთა. ამ კრებას უნდა წინდაწინვე შეემუშავებია ქიზიყის საჭიროებანი და შეედგინა მოთხოვნილებანი. კრებას დაესწრო ასამდე წარმომადგენელი. და გასტანა თითქმის ოთხ საათამდის. გამოირკვა თუ რა შევიწროვებული და დაბეჩავებულია ქიზიყი ათას გვარ გადასახადით, უსწავლელობით და უუფლებობით. დაადგინეს (ამ დადგენილებას გადაცემენ გასაშინჯავად მომავალ დიდ კრებას მთელი მაზრის მცხოვრებთა): მოისპოს უცხო ტომის გადმოსახლება სიღნაღის მაზრაში, რადგან თვით ადგილობრივ მკვიდრთაც არა ყოფნით ადგილ-მამული, მოისპოს გამიჯვნის დავა სასამართლოებში გლეხთა და თავისუფალ ხალხს შორის. ის ტყეები, რომლითაც სარგებლობდა ქიზიყი წინათ, უნდა გადაეცეს ქიზიყის საკუთრებათ, აგრეთვე ის სათავადო ტყეები, რომელნიც დაეტანება ამ საზღვრებში. ტყით სარგებლობა უნდა იყოს უფასო და უბილეთო. ეს ტყეებია: შირაქის, სიღნაღის და ლაგოდეხის სალესნიჩოები. გაუქმდეს საერო დარაჯები. გადასახადი დაარსდეს შემოსავალზედ 500 მ. ზეით. ნაკლები უნდა განთავისუფლდეს; მოისპოს ბაჟი როგორც პირდაპირი, ისე არა პირდაპირი; ქართველი ჯარის კაცები არ უნდა იგზავნებოდნენ უცხო ქვეყანაში, არამედ მსახურებდენ თავიანთ სამშობლოში. შემოღებულ იქნას დამოუკიდებელი თვითმმართველობა სოფლათ. მოისპოს წოდებრივი სასამართლო. დაწესდეს ერთი სამაზრო სასამართლო ყველა წოდებისთვის თანაბარი. სამართალი, და სამართალი და საქმის წარმოება უნდა იყოს ქართულ ენაზედ. მოსამართლე უნდა ირჩეოდეს ხალხის მიერ ვადით. ყველა დაწესებულებაში უნდა იყოს ქართული ენა. გაუქმდეს ბაშფორთი. სწავლა უნდა იყოს სავალდებულო 16 წლამდის, უსასყიდლოთ უნდა დაარსდეს ჩვენს ქვეყანაში საშუალო და უმაღლესი სკოლები ყველა დარგისა. სწავლება უნდა წარმოებდეს ქართულათ. ღარიბებს უნდა მიეცეს ტანისამოსი და სწავლის ნივთები. უნდა გაუქმდეს ეგზამენები (გარდა უმაღლეს სკოლებისა) და ისე უნდა მოეწყოს საქმე, რომ ერთი სასწავლებლიდან მეორეში შეიძლებოდეს გადასვლა შესაფერ კლასში. მიეცეს ქიზიყს ნება გაიყვანოს კახეთში რკინის გზა, რომელიც აუცილებლათ საჭიროა ხალხის ეკონომიურ განვითარებისთვის. დაარსდეს განსაკუთრებული ქიზიყის მაზრა ყველა დაწესებულებებით და სამმართველოებით რომელიმე შუაგულ სოფელში.

—

ჭილურტი. (ქართლი). 5 მარტს შეიკრიბნენ თავის დღევანდელ მდგომარეობაზე მოსალაპარაკებლათ შემდეგი სოფლები დუშეთის მაზრაში: ჭილურტი, ებნისი, გრემის-ხევის საზოგადოება, ბაზალეთი, ქიის ხევი, საკრამული და სხვა ახლო-მახლო პატარა სოფლები. ყრილობებზე სოფლებმა გადაწყვიტეს შეუერთდენ სხვა სოფლებს და მათთან ერთათ მოითხოვონ საჭირო ცვლილობების მოხდენა გლეხი კაცის ახლანდელ ცხოვრებაში.

ლეჩხუმის მხარე. ეს ერთი კვირაა, რაც ლეჩხუმის ყოველ მხარეში დაიწყო ხალხმა გაფიცვა და ყოველ კუთხიდან გაისმის, ან სიკვდილი, ანუ მოპოვება ადამიანურ ცხოვრებისაო. დაიწვა სოფლის რამდენიმე კანცელიარია და სკოლა, რომელიც ორიბელის კანცელარიასთან ახლო იყო. გაფიცვა პირველათ მოხთა ორიბელის საზოგადოებაში და შემდეგ ცეცხლივით მოედვა მთელს ლეჩხუმს. მოსპეს მღვდლების დრამა და უზომო გადასახადები, განდევნეს ფოსტის ცხენები, იასაულები და მოსპეს ამის გადასახადი, რომელიც თითოეულ საზოგადოებას წელიწადში არა ნაკლებ 600 მან. უჯდებოდა. მოსპეს საგლეხო ბანკში ფულის შეტანა, რადგან არავითარი სარგებლობა ამ ბანკს საზოგადოებისათვის არ მიუცია და არც იციან, ეს ბანკი რომელ ქალაქში არსებობს, ან ვინ მეთაურობს, ვინ სარგებლობს. თავად-აზნაურთ მოთხოვეს სასოფლო გზა-ხიდის კეთებაში და ეკლესიების მოვლა-ყარაულობაში მონაწილეობის მიღება და ბევრი რამ სხვა...

—

სოფ. მექვენა. საერთო მოძრაობას არც ჩვენი კუთხე ჩამორჩა: აქაც 16 ამა მარტს სასოფლო ყრილობაზე, რომელიც ადგილობრივი მთავრობის განკარგულობით მოხდა, გლეხებმა გამოაცხადეს თავისი უკმაყოფილება ეხლანდელ მართვა-გამგეობაზე. ყრილობას დაესწრო ადგილობრივი ბოქაულის თანაშემწე თავადი ყიფიანი, რომელსაც ყრილობის მიერ ამორჩეულმა ორმა დეპუტატმა შემდეგ მუხლებში დაუსახა მცხოვრებთა საჭიროებანი:

1. ჩვენ გვყავს დაქირავებული 500—600 მანათათ ცხენები, რომლებითაც ჩინოვნიკები სარგებლობენ. მეტი უსამართლობა განა იქნება; ვითხოვთ მოისპოს ფოსტის ცხენების გლეხებისაგან დაქირავება და, თუ რომელიმე ჩინოვნიკისათვის საჭირო იქნება,—ჯამაგირი აქვს და თავის ფულით იქირაოს, ჩვენ კი ნუ შეგვაჯდებიან კისერზე.

2. გზა ყველასათვის საჭიროა,—მაშ რატომ ხდება ის უკანონობა, რომ გზას მარტო ჩვენ, დაბეჩავებულ გლეხებს, გვაკეთებინებენ და სხვა წოდება კი თავისუფალია!? კანონი და სამართალი მოითხოვს, რომ გზა ყველამ ვაკეთოთ, განურჩევლათ წოდებისა.

3. სოფლის სასამართლოში ოთხი იასაული გვყავს გლეხების ქირით. საქმით კი ისინი უფრო თავადებს ემსახურებიან, მაშასადამე, უსამართლობათ უნდა ჩაითვალოს რომ ჩვენ, გლეხებმა, თავად-აზნაურობას კაცები უნდა ვუქირაოთ, და ჩვენთან ერთად იმათაც მიიღონ მონაწილეობა იასაულების დაქირავებაში. წინააღმდეგ შემთხვევაში გაგვინთავისუფლონ ჩვენი იასაულები მათი საქმეებისაგან.

4 მღვდლები ორ-ორ მანათს გვახდევინებენ დრამის ფულათ. ეს გადასახადი ჩვენ არაფერში არ გვშველის და არ გვეთვლება. იმათ, გარდა იმისა. რომ ჯამაგირი ეძლევათ ხაზინიდან, სხვა შემოსავალიც აქვთ მრევლისაგან, მაგრამ ადამიანის ბუნება გაუმაძღარი არისო, იტყვიან—ისეა. ნათვლა დაგვჭირდება, ზეთის კურთხევა, მკვდრის გასვენება, ჯვრისწერა ან სხვა რომელიმე მღვდელ-მოქმედება,—ისე ფეხს ვერ მოაცვლევინებთ სახლიდან მღვდელს, თუ გასამრჯელო წინდაწინ არ მიართვი. ნიხრი ხომ იმათთვის არ არსებობს და, ვისაც როგორ მოხვდება, გასამრჯელოს ისე იღებს. ამიტომ უკანონოთ ვთვლით დრამის ფულს და ვითხოვთ, რომ მოისპოს მისი გარდახდევინება.

5. აღარა ვართ ამის მეტი! ლამის არის სიღარიბისა და გაჭირვებისაგან სული ამოგვხდეს! ამ ათასნაირმა მოუწესრიგებელმა გადასახადებმა ხომ სულ მიწასთან გაგვასწორა. რა სამართალია, მოვითხოვთ გარდასახადი იმისთანა კაცს,

რომელსაც სულს გარდა არაფითარი სარჩო-საბადებელი ადარ გააჩნია, რომელიც ყელამდის ვალ-შია ჩაფლული!! გადასახადი ეადახდეს მხოლოთ იმას, ვისაც შეუძლია! ღარიბ ღატაკები კი ყოველგვარ გადასახადებისაგან ეწნდა გათავისუფლდნენ.

6. ეკლესია ყველასია: გლეხისაც და თავადისაც. ყარაულის ქირას კი მარტო ჩვენ, გლეხებს, გვახდევინებენ. რატომ უნდა იყოს ასე? ღეე, იმათაც უყარაულონ თავიანთ მკვდრებსა და ეკლესიას.

6. ჩვენგან ამორჩეული სოფლის მოხელეები: მამასახლისი, მოსამართლეები და სხვები უფრო თავის ჯიბის მოსამსახურეები არიან, ვიდრე საზოგადო ინტერესებისა. სამართალი ყოველთვის იმისკენ იწევს, ვისაც შეძლება აქვს. ღარიბისთვის კი მათგან გაიჩინებული სამართალი უსამართლობა არის და ამიტომ ღარიბი ვერ ღირსებია მათგან სწორს სამართალს. ის სამართლისაგან ყოველთვის დაჩაგრული გამოდის, ამისათვის, თუ ამაზე უკეთ არ გვეკნება მოხელეებისაგან საზოგადო ან პირადი ინტერესების სისწორით დაცვა, არ გვინდა ისინი და იმათ მაგიერ სხვაფრივ მოეწყოს სოფლის მართვა-გამგეობა.

ბოლოს თ-დმა ყიფიანმა გაუმარტა ყრილობას, თუ რაში მდგომარეობს სამხედრო წესები, რომლებიც ამ ამ-ათ მთელ ქუთაისის გუბერნიაში მთავრობისაგან შემოღებულია და რა გზას უნდა დაადგეს ხალხი, რომ არ შეაქნეს მსგავსი სასტიკ სამხედრო სამართლისა რამე დანაშაულობისათვის.

ამ დღეებში მოელიან ჯარს, რომელსაც მთავრობა გზავნის რაჭა-ლეჩხუმში მოძრაობის ჩასაქრობათ.

ამბობენ, რაჭა-ლეჩხუმის ზოგ სოფლებში უკვე შემოუღიათ გურრის მზგავსათ თავისებური მართვა-გამგეობაო. ზოგან ხალხს კიდევაც შეუფიცია ერთმანეთისათვის ერთგულებაზე საერთო მოძრაობის სასარგებლოთ.

დაწვეს ამ კვირაში ჭყვიშის სასოფლო სასამართლო და ორბელის სასამართლო, რომლიდან ცეცხლი სკოლის შენობებზეაც გადასულიყო და გაენადგურებია, სხვაგან სოფლის სასამართლოებს ყ რაულები უყენია.

—

ოზურგეთი. 18 მარტს აქ მოვიდა ქუთაისის გენერალ გუბენატორი თავ. ჯამბაკურ-ორბელიანი. თან ახლდნენ ოზურგეთის თავად-აზნაურთა წინამძღოლი თ. კ. ერისთავი, მაზრის უფროსი ჯაფარიძე (უკვე თანამდებობას ასრულებს) და სხვა მოხელენი. გენ.-გუბერნატორმა მისვლისთანავე დაათვალიერა აქ დაბანაკებული ჯარები და წავიდა გენ. ალიხანოვის სადგომში. მეორე დღეს, 19 მარტს, გენ.-გუბერნატორი მივიდა თვით-მმართველობის დარბაზში, სადაც მას დახვდნენ ქალაქის მოურავი, ხმოსნებით და რამდენიმე ადგილობრივი მცხოვრებნი. გუბერნატორმა მიმართა იქ მყოფთ და უთხრა: „ამ ბოლო დროს თქვენში მეტის მეტი არა სასიამოვნო ამბები ხდება; ძალიან არავ-დარიეთ ყველაფერი, — ეს მკვლელობა, ეს ძარცვა-გლეჯა და ათასი უწესოებანი. რა არის მიზეზი ასეთის უწესულო მოძრაობისა? ამაზე ხმ. ბერიძემ შემდეგი უპასუხა: „ჩვენში ისეთი არაფერი ხდება და არც მომხდარა, რაიცა სხვაგან არ იყოს. წაიკითხეთ მარტო გაზეთები და ადარწმუნდებიო, რომ სხვაგან უარესებიც ხდება; მაგ. გურიაში შემთხვევა არ ყოფილა, რომ ხუთასი და ათასი კაცი დასცემოდეს რომელსამე მემამულეს, ან სხვას და წაერთმიოს ყველაფერი, რაიცა რუსეთში ხშირი მოვლენაა. რუსეთის ხალხი გაჭირვებულია და ღელავს, ისე ვართ ჩვენც... თქვენზე წინათაც ყოფილან აქ მთავრობის წარმომადგენელნი, რომელთაც მიემართეთ თხოვნით და აეკრძალენით ჩვენი გაჭირვება, მაგრამ ყურადღება არ მოგვაქციეს, ახლა კი ჯარები ჩ გვიყენეს; კვლავ გარწმუნებთ, რომ აქ ისეთი არაფერი არ არის, რაც არ იყოს მთელ რუსეთში“... აქ გუბერნატორმა შენიშნა: „როგორ თუ არ არის, როცა კაცს ქუჩაში კლავენო“.

— ჩვენ „დესეტნიკათ“ ვერ დავდგებით, რომ კაცის მკვლელობა ვდიოთ. ყველას რათ გვედება ბრალი? განა სხვაგან კი არ არის ავი კაცია? უპასუხა ხმოსანმა. შემდეგ ილაპარაკა დ. ცეცხლაძემ, რომელმაც ბან გუბერნატორს გაუმარტა პირველი მიზეზები გლეხთა მოძრაობისა და მოიხსენია 1901—1902 წწ. ჭირნახულის მოუსავლობიანი, რამაც ხალხი უკიდურეს გაჭირვებაში ჩაგდო და რასაც გლეხების მემამულეთა წინააღმდეგ გაფიცვა მოყვა. მოახსენა აგრეთვე, ის თუ როგორ შეეიწროებასაც აყენებდნენ მებატონეები გლეხებს, და ბოლოს თქვა: „თუმცა ზოგიერთ მემამულეთ უნდოდათ ნაკლებ საიჯარო ქირით მიეცათ მიწა გლეხებისათვის, მაგრამ ადგილობრივმა ადმინისტრაციამ არ დაანება და ამითი საქმე უფრო გააწვავეო. ზოგიერთ მემამულეთ, რომელთაც უნდოდათ განცხადება დაებეჭდათ და სოფლებში გაეკრათ „საყანულის რაოდენობას ვუკლებ ჩემს მიწებში და, ვინაც გინდათ, აიღეთო“, ასეთი განცხადების დაბეჭდვის ნება არ მისცა ადმინისტრაციამ»... აქ მაზრის უფროსმა შენიშნა, — მართალი არ არისო!...

ბოლოს ბ. გუბერნატორმა წინადადება მიცა ყველა იქ მყოფთ: «რაც იყო.იყო, ხოლო ამას შემდეგ მშვიდობიანათ იყავით, დაწყნარდით, ამას რას უყურებთ, რასაც გაზეთები წერენ, დაივიწყეთ ყველაფერი, თუ გინდათ სასტიკი ზომები აიცილოთო. აქ გიტოვებთ გენ. ალიხანოვს და, რაც დაგჭირდეთ იმას მიმართეთ და ყველაფერში შემწეობას ამოგიჩენთო. რამდენისამე ხნის შემდეგ აქ ჩამოვა კავკასიის ნამესტნიკი, რომელიც ყველაფერს გამოიკვლევს, გამოიკითხავს და, თუ თქვენც წინანდელ შეცდომებს ვაასწორებთ, მთავრობაც ყველაფერში თქვენი დამხმარე იქნებაო». («ივერია»).

ეს ერთი კვირაა, რაც გლეხების მოძრაობამ რაჭა ლეჩხუმშიაც იჩინა თავი. სასამართლოებს, და ადმინისტრაციას უცხადებენ თავიანთ მოთხოვნილებებს. პირველი სასამართლო დაიწვა პატარა ონში (სოფელია). იმის მაგალითს მიყვენ სოფლები ტოლა, ორბელი და ჭყვიში. ადმინისტრაციის ერთმა წარმომადგენელმა დაიარა ეს სოფლები და გამოელაპარაკა მოახდარ ამბების შესახებ. ხალხმა თავის მხრივ შემდეგი მოთხოვნილებანი წარმოუდგინა

დროებით ვალდებული გლეხები დაიყონებლივ გათავისუფლებულ იქნენ მიწიანა სახელმწიფოს ხარჯით; უნდა მოისპოს არა-პარდაპირი, დაფარული გადასახადები; შემოღებულ იქნას გადასახადი შემოსავალზე, ხოლო 500 მანეთის ნაკლებ შემოსავალზე არავითარი გადასახადი არ დაწესდეს; უნდა დაწესდეს უფასო, საყოველთაო და საკალდებულო სწავლება ორივე სქესის ბავშვებისათვის, უნდა გათავისუფლდეს გლეხობა სხვა და სხვა ზედმეტ გადასახადებისაგან და სხვა.

სხვა და სხვა ამბები.

ამ დღეებში პეტერბურგში დაჭირეს რუსეთის რევოლიუციონერთა და ანარქისტთა მებრძოლ ორგანიზაციის ჯგუფი, რიცხვით 12 კაცი. ხსენებული ორგანიზაცია ამოაჩინეს სამ ანარქისტთა წყალობით, რომელთაც გადაეცვათ ორს მეტლის ტანისამოსი და ერთს შიკრიკის და თვალყურს ადევნებდენ სხვა და სხვა თანამდებობის პირთ. ყველანი 17

1656

მარტს დაიპირეს ქუჩაში და ამასთან ისე მოულოდნელათ, რომ მხოლოთ ერთმა იმათგანმა, შიკრიკის ტანისამოსში მყოფმა მოახერხა, რევოლვერის გასროლა, მარა ვერავინ ვერ დაჭრა, დაჭერილთ ვინაობა გარდა ივანოვისა, ლეონტიევისა, სავინკოვისა და მარიკოვისა, ჯერ ვერ გაუგიათ. ამოაჩინეს ასაფეთქებელ ნივთიერებათა საწყობი; გარდა ამისა ლეონტიევს აუარებელი დოკუმენტები უპოვნეს. ამ დოკუმენტებს საშუალებით ირკვევა მთელი სურათი ანარქისტთა საიდუმლო მოქმედებისა. საქმის ვითარებისაგან ჩანს, რომ ანარქისტთა მოქმედება შვეიცარიიდან შემოდის რუსეთის იმპერიაში.

—

18 მარტს სოლოლაშენის მემამულეებმა შეკრიბეს წვერის, არადეთის და საღოლაშნის გლეხ-კაცობა, მოილაპარაკეს ერთმანეთში და შემდეგი დაადგინეს: მიეცეს მემამულეს მეათედი მოსავლისა; ნადელები უფასოთ, ვისაც შეუიღული აქვს, იმას ფული ისევ უკან დაუბრუნდეს. საწვავი ტყე მიეცეს გლეხობას უფასოთ, საძოვარი, საწყლისპირო თავისუფალი უნდა იყოს. მზა, გუთანი და ურემი მემამულის სასარგებლოთ მოისპოს. გზა უნდა გააკეთოს ყველამ: გლეხ-კაცმა, თავადმა, აზნაურმა და მღვდელმა. ყველა ზემოხსენებულში დაეთანხმენ მემამულე კალატოზიშვილები და ს. ამირიჯიბი. ორთავ მხარემ კმაყოფილება განაცხადა. ბოლოს ილაპარაკეს იმის შესახებ, თუ როგორ მოსპონ ძალმომრეობა და ცეცხლის წაკიდება. ამ შემთხვევაშიაც ორთავ მხარემ შეფიცეს ერთმანეთს, რომ არავითარ ძალას არ მიმართონ, ხოლო ვინც ამ ფიცს გადაავა, იმას ჯარიმა დაედოს.

—

ცხინვალის ადგილობრივმა მცხოვრებლებმა მოთხოვეს მომრიგებელ-მოსამართლეს საქმე მოესპო და დაუყონებლივ წასულიყო. ამის გამო მომრიგებელ-მოსამართლემ დახურა სასამართლო და ჩამოვიდა თფილისს. საქმის ვითარების გამოსარკვევათ ოლქის სასამართლომ ცხინვალში გაგზავნა სასამართლოს წევრი მოსკალევი.

—

22 მარტს, **ბაქოში** განიზრახეს ბოქაული მაჰმედ-ბეგოვის მოკვლა. ბოქაული გადარჩა და მძიმეთ დაიჭრა მხოლოთ პოლიციელი თათარი. თათრები მკვლელებს დაედევნენ, რომლებიც სომხები ამოჩნდენ. ერთი სომეხი მოკლეს, მეორე დაჭრეს. ორი შეიპყრეს. ხალხი შეშინდა. მაღაზიები დაკეტილია. ხალხი ხელ-ახლა მიღის ქილაქიდან.

—

თფილისში თამამშვილის ქარვასლისა და სხვა სამანუფაქტურო მაღაზიების ნოქრები გაიფიცენ, მუშაობაზე ხელი აიღეს და მაღაზიების პატრონებს თავიანთი მოთხოვნილებანი წაუოუდგინეს. ნოქრები თხოულობენ; 1) 8 საათის სამუშაო დღეს. 2) საქონლის გაყიდვას წინდაწინ აღნიშნულ ფასებში (უვაჭროთ). 3) მუშტრების მიხმობის მოსპობას. 4) წელიწადში ერთი თვით სამსახურიდან გათავისუფლებას ჯამაგირის შენახვით. 5) ნოქრების მიღება-დათხოვნის უფლებას თვით ნოქრებისაგან. 6) პროცენტების მოსპობას. 7) ჯამაგირს მიცემას თვის შუა რიცხვებში. 8) ნოქრების სამსახურიდან დათხოვნის ერთი თვის წინათ გამოცხადებასა და სხვა.

—

თფილისის სტამბების მომუშავეებმაც თავიანთი მოთხოვნილებანი წარუდგინეს სტამბების პატრონებს. აი ეს მოთხოვნილებანი: 1. რვა საათის სამუშაო დღე; 2. კვირა უქმე დღეების წინ 6 საათის სამუშაო დღე; 3. ზედმეტ მუშაობის სრულიათ მოსპობა; 4. ჟურნალ-გაზეთებზე კვირა-უქმე დღეობითი მუშაობის მოსპობა. 5. ავთმყოფობის დროს ორის თვის განმავლობაში სრული ჯამაგირის ძლევა. 6. ექიმი და წამალი, როგორც მომუშავეებისა, ისე მათ ოჯახებისთვისაც უფასო იყოს 7. სტამბის ჰიგიენურათ მოწყობა; 8. უფროსებისაგან ზრდილობიანი მოპყრობა; 9. შეგირდების მიღების დღიდანვე თვეში 3 მანეთი, სამი თვის შემდეგ—6 მანეთი; 10. ჯამაგირების დარიგება მუშაობის დროს. 11. პოლიტიკურ დამნაშავეთა მიღება ძველ ადგილზე.

—

თფილისში დღიურმა მუშებმა, რომელნიც სახლის შენებასა და სხვა საქმეებზე მუშაობენ, ეს მეორე დღეა შეწყვიტეს მუშაობა და მოითხოვეს დღიურ ფასათ 80 კაპ.

—

21 მარტს, დილის 6 საათზე, თფილისში ათასამდე დღიურმა მუშამ პირი შეჰკრა, არ გაყვენ მოიჯარადრეებს სამუშაოთ, სანამ ფასს არ მოუმატებენ.

—

12 მარტს, საღამოს 6 საათზე, ყვირილაში, სადგურის ახლო, რევოლვერით მძიმეთ დაჭრიათ დეპოს უფროსის თანაშემწე ვიაჩესლავ ბლოკი. დაჭრილი ტფილისის რკინის გზის საავთმყოფოში გაგზავნეს. დამნაშავენი ვერ ამოაჩინეს.

—

ამ დღეებში დ. ონიდან გუბერნატორმა გამოიწვია იქაური მაზრის უფროსი შიტგაუერი, რაჭაში დაწყებულ მოძრაობის ამბების გამოსაკითხათ. მოახსენა თუ არა გუბერნატორს ყველაფერი, შიტგაუერი 17 მარტს, ისევ გაბრუნდა ონში, და ტელეგრაფით ყაზახ-რუსების ჯარი დაუბარებია.

—

თფილისში გაიფიცენ ქვისა, აგურისა, მიწის მზიდველნი და სხვა მუშები. ეს მუშები დღიურ სამუშაოს ფასის მომატებას თხოულობენ.

—

ამ დღეებში ქუთაისში ჩასულა თავად-აზნაურთა კრებებზე დასასწრებლათ რაჭის მაზრის წინამძღოლი თ-დი დიმიტრი ყიფიანი. დღევანდელ მოძრაობას რაჭაშიაც უჩენია თავი. იქაც შემოუვლია „ახალთამბას“, როგორც დღეს იმერეთში ამ მოძრაობის მიმდევართ ეძახიან. აი ამ მოძრაობას გაუტაცნია თავადი წინამძღოლი, უარი უთქვამს ყოველსავე თავის ქონებაზე, გადაუცია იგი გლეხებისათვის და საბუთებიც დაუხევია.

—

ამ რამდენიმე დღის წინეთ გაიფიცენ და მუშაობას თავი დაანებეს თფილისში ლუდის 4 ქარხანის ყველა მუშებმა. მათი მოთხოვნილებანი: 1) 8 საათის სამუშაო დღე, 2) ჯამაგირების მინიმუმი—20 მან. თვეში და ვინც 20 მანეთზე მეტს იღებს, ხუთ-ხუთი მანეთის მომატება, 3) სადგომების ჰიგიენური მოწყობა, 4) ცოლიშვილიან მუშებისთვის ცალკე სადგომები, 5) კვირა-უქმე დღეს მუშაობიდან გათავისუფლება, 6) ავთმყოფობის დროს ერთი თვის განმავლობაში ჯამაგირის ძლევა და სხვა.

—

21 მარტს გაიფიცენ მნაცაკან მარტირუზიანცის სტამბის მომუშავენი. გაფიცვა ერთა მუშის დათხოვნამ გამოიწვია. მუშები დათხოვნილ ამხანაგის უკან მიღებას თხოულობენ.

—

რკინის გზის მე-13 ნაწილის რემონტის მუშათა გაფიცვა თანდათან უფრო მწვავდება. კარაკლისსა და სანაინს შორის ტელეგრაფის მავთულები გადაჭრილია.

—

ამიერ-კავკასიის რკინის გზის მე-14 ნაწილის უფროსი ინჟენერი კრაკოვსკი დეპეშით ატყობინებს რკინის გზის გამ-

თავმოყვარეობა

მოთხრობა პოტაპენკოსი (თარგმნილი რუსულიდან).

ძალიან კოხტა და მოხდენილი ახალგაზდა კაცი იყო კალტუხინი, როდესაც ის სტუდენტათ შევიდა უნივერსიტეტში—მხიარული, სუფთათ და შნოიანათ ჩაცმული. მამა მისს კაი ალაგი ეკავა ქალაქის საბჭოში, და ამიტომ ფული მუდამ გამოულეველი ქონდა მას; ბუნებით-კეთილი და შებრალე ყოველთვის მზად იყო იგი დახმარებოდა ხელმოკლე და გაჭირვებაში მყოფ ამხანაგებს.—მაგრამ გავიდა ექვსიოდე თვე მის სტუდენტათ შესვლის შემდეგ და მისს მამას რაღაც ისეთი ამბავი დაატყდა თავს, რომ სამსახურიც დაკარგა, პატარა ქონებაც, და თვითონაც სამართალში იქნა მიცემული. რა ისტორია იყო ეს—არავინ არ იცოდა, მაგრამ რაღაც ბნელი და საეჭვო კი უნდა ყოფილიყო. იქიდან დაწყებული კალტუხინი გალატაკდა და საქმის გამობრუნება ველარ მოახერხა.

სხვა ვინმე ასეთ შემთხვევაში რამეს მოაკვარებდა, მაგრამ კალტუხინი ბავშობიდან სათუთათ იყო ნაზარდი, გასაჭირს შეუჩვეველი და, როცა უბედურება უეცრივ ეწვია, დაიბნა, დაიფანტა და მამაცურათ ვერ შეებრძოლა უკულმართობას. მაინც ამ დღიდან თითქოს ბედმა ზურგი შეაქცია. ეს ხომ საზოგადოთაც ასეა: ერთხელ თუ კაცმა მაგრათ წაიკრა ფეხი, მერე წელში გასწორება ძლიერ გაუჭირდება,—ერთს უბედურებას მეორე და მესამეც თან მოდევს. კალტუხინის წინაღმდეგ თითქო ყველაფერმა პირი შეკრა. მას არც ნიჭი კლებია, არც ცოდნა და შრომაც შეეძლო, მაგრამ აიღებდა გაკვეთილებს თუ არა, არ გავიდოდა ორი კვირაც, რომ შეგირდების მშობლები უკმაყოფილონი რჩებოდნენ ახალი რეპეტიტორით, რადგანაც მათი შვილები წინ წასვლის ნაცვლათ სულ ერთებსა და ორებს ღებულობდენ, თითქოს კალტუხინის უიღბლობა მათზედაც გადადიოდა.

დიდი ჭაპანწყვეტა გადაიტანა კალტუხინმა და, როგორც იყო, მესამე კურსამდე მიაღწია. ვერ წარმოიდგენთ ამ ხნის განმავლობაში როგორ შეიცვალა იგი.

ის მაღალტანიანი მშვენიერი, სიცოცხლით სავსე ჭაბუკი, ბრბილისა და სიმპატიური ქცევისა და მიხვრა-მოხვრისა, ახლა სულერთიან გახუნებული და გაცრეცილი იყო სხეულითაც და სამოსლითაც; ჩამოხმარიყო და დამღრალიყო მისი წინეთ მალხაზი სახე, რომელსაც ახლა მწვანე ფერი ედო. მთელ მის აგებულებას მოუხეშაობა და უშნოობა ემჩნეოდა; თვალები არეულათ და ბრაზიანათ გამოიყურებოდენ. უსაგნო ბრძოლა, რომელსაც ეწეოდა ცხოვრებაში, სავსებით ეხატებოდა სახეზე კალტუხინს.

რა თქმა უნდა, ამხანაგებში შიმშილით არ მოკვდებოდა: ერთ მანეთს ერთს გამოართმევდა, ორს—მეორეს; ერთისას დღეს ისადილებდა და ღამესაც გაათევდა, მეორისას ხვალ და ასე სული. ყველას არ ესიამოვნებოდა ეს, ვიწროობას გრძნობდენ, მაგრამ შეჩვეოდენ და ითმენდენ.

ვის არ ეწვევა ხანდახან გასაჭირი, ვინ არ მიმართავს ამხანაგებს შველისათვის! მაგრამ კალტუხინის ცხოვრებაში ეს დაუსრულებელი შეიქნა: მას მუდამ დღე ესაჭიროებოდა ამხანაგების დახმარება. თვითონ ბრალი არ ედო თავის ასეთ უბედურებაში, და საცოდავი და შესაბრალისიც იყო იგი ამ უსიამოვნო როლში. ყველას კარგათ ესმოდა ეს, მაგრამ ყველანი ვერ იყვენ მოერიდებულნი და ფრთხილნი, რომ დახმარების მოწოდებასთან ერთათ არ გაექელათ მისი თავმოყვარეობა; აჭმევდენ, ბინას და ფულს აძლევდენ გარეგნულათ და ამ დროს გულში ეზიზღებოდათ, სძაგდათ საწყალი ამხანაგი, რომლის შემოსვლა ოთახში უსიამოვნებას იწვევდა მათში, ერთი სიტყვით, ბევრი ამხანაგის მისდამი მოქცევაში დამალული ზიზღი გამოსჭვივოდა. ზოგი, როცა დაინახავდა კალტუხინის დაღონებულ სახეს, მოურიდებლად მიაძახებდა:

— აბა, კალტუხინ, რამდინი მოგცე? დაცინვის კილოთი კითხავდენ ღარიბ ამხანაგს.

ყოველ ასეთ შემთხვევაში კალტუხინი სევდიან თვალებს მიაპყრობდა ამხანაგს და უსიტყვოთ გაშორდებოდა. მაგრამ ამის შემდეგაც უნდა ეთხოვნა, ისე ცხოვრება მას არ შეეძლო. თავმოყვარეობა დიდი ქონდა კალტუხინს, რომ გულგრილათ ეცქირა თავის ასეთი დამცირებისათვის, მაგრამ ხასიათის სიმაგრეც დიდი ქონდა, რომ უკვე გარკვეული მიზნის მისაღწევათ ეთმინა ასეთი მძიმე მდგომარეობა. მას გადაწყვეტილი ქონდა, რათაც უნდა დაჯდომოდა, გაეთავებია უნივერსიტეტი და ამიტომ წირავდა ასეთს სხვერპლს, შეგნებულათ იტანდა ამდენ დაცინვას და შეურაცხებას. მაზე ის აზრი შეადგინეს, რომ უნიჭო, უხასიათო და უტაქტოაო; მაგრამ ეს არ იყო სიმართლე. სიმართლე ის იყო, რომ ბედი არ წყალობდა და საქმეები ცუდათ მიუდიოდა.

პროფესორებმა და უნივერსიტეტის მთავრობამაც შეიძულეს კალტუხინი. თვე ისე არ გავიდოდა, რომ კალტუხინს თხოვნა არ მიეცა რექტორისათვის ერთდროებითი დახმარების მისაღებათ. წინეთ აძლევდენ ხან თუმანს, ხან ხუთმეტ მანეთს, ბოლოს კი აღარ მისცეს. სტიპენდიასაც ვერ ეღირსა, რადგანაც წარმატებაში ცუდი ნიშნები ქონდა.

შესახედავათ კალტუხინი წყნარი ზნისა იყო: არასოდეს ამხანაგებს არ ეჩხუბებოდა, მაგრამ დაახლოებულ კავშირსაც არავისთან იჭერდა. სცადა დაახლოებოდა ხან ერთს, ხან მეორეს, მაგრამ როგორც კი შეამჩნევდა ვეზიზღებიო, მაშინვე გაშორდებოდა და მერე არასოდეს აღარ მიეკარებოდა. მხოლოთ ერთ ამხანაგთან—სმუროვთან იყო ის ცოტათ თუ ბევრათ დაახლოვებული, და ისიც იმიტომ, რომ ორივენი ერთი ქალაქიდან და ერთი გიმნაზიიდან იყვენ.

სმუროვმა იცოდა კალტუხინის თავგადასავალი და ეცოდებოდა იგი, მაგრამ არ შეეძლო დახმარებოდა, რადგანაც თვითონაც ღარიბი იყო. მაგრამ თვითონ სმუროვმაც კი არ იცოდა ის, რა ამბავიც ხდებოდა კალტუხინის სულსა და გულში. იქ კი საშინელი ჭრილობა იყო დაჩაგრული თავმოყვარეობისა, ეს ჭრილობა დღითი დღე იზრდებოდა და იქამდის მივიდა, რომ კალტუხინი მას ველარ ერევოდა და გარეთაც უნდა გამოჩენილიყო.

ამას ერთმა გარემოებამაც შეუწყო ხელი. აი რა იყო ეს გარემოება.

კალტუხინი სხვებზე უფრო მეტათ სადილობდა და ღამესაც ათევდა ერთ ამხანაგთან, რომელიც—თუმცა მისთვის არ უთქვამს,—კალტუხინის ფიქრით, სხვებზე უფრო სულგრძელი და კეთილშობილი ბუნების უნდა ყოფილიყო, ისეთი ბუნების, რომელიც ლუკმა პურისათვის მას არ ჩაწიხლავდა.

ერთ შაბათ საღამოს, ჩაის შემდეგ, კალტუხინი გამოვიდა ამ ამხანაგის ოთახიდან, ჩაიცვა თავისი გახუნებული პალტო, რომელიც იქვე კარიდორში ეკონწიალა და გასწია სადღაც.

ორშაბადს რომ ხელახლა დაბრუნდა კალტუხინი ამ ამხანაგისას, ამ უკანასკნელმა რაღაც მკვახეთ და დაბეჯითებით უთხრა:

— კალტუხინ, შაბათ საღამოს მე პალტო მომპარეს, უთუოთ შენ წაიღებდი და დღესვე მომიტანე! გესმის?

კალტუხინი რაღაც მისთვის უცნობმა შიშმა შეიპყრა, დაიბნა, გონება ვერ მოეკრიფა, სმენას არ უჯერებდა და თავისთვის ბუტბუტებდა: ნუ თუ? ნუ თუ?... მერე მიუბრუნდა ამხანაგს და დამშვიდებულათ უთხრა:

— პალტო ჩემი წავიღე და არა შენი! ან რათ მინდოდა მე შენი პალტო?

— შენ პალტო არა გაქვს თავისი, რომ წაგიღია, ის ჩემია და მოიტანე!

— მოვიტან!—უთხრა კალტუხინმა და გასწია. ერთი საათის შემდეგ კალტუხინი მოვიდა ამხანაგისას თავის პალტოში ჩაცმული და გაჩერდა ფანჯრის პირდაპირ, რომელშიც ამხანაგი იყო გადმოწოლილი.

— აი ეს პალტო წავიღე, თქვა კალტუხინმა, ეს შენი არ არის.

შემთხვევით იქვე ამ სცენას დაესწრო მეორე ამხანაგი, რომელიც დაელაპარაკა პირველს:

— გაყიდა ალბათ, ან დააგირავა! და მიიხურეს ფანჯარა. კალტუხინი ტყვიანაკრავსავით გამოიქცა და ისე გაიარა რამოდენიმე ქუჩა, რომ არაფერი არ ესმოდა, თითქოს ბურანში იყო. გაიძახოდა:

— ეს მეტის-მეტია, მეტის-მეტი!!

ამის შემდეგ ისე გავიდა ზედიზედ რამოდენიმე დღე, რომ კალტუხინს არც არავისთვის ფული უთხოვნია და არც არავისთან უსადილია; ეს ყველამ შეამჩნია, და ყველა გაკვირებული იყო. ის ჩვეულებრივათ მოდიოდა უნივერსიტეტში, ისმენდა ლექციებს და ბრუნდებოდა სახლში; თავისი ჩვეულებრივი ყოფაქცევა არაფრით არ შეუცვლია.

— ალბათ საქმე რამე იშოვნე, კალტუხინ? ეკითხებოდენ ამხანაგები.

—ჰო, ვიშოვნე! მოკლეთ და მოჭრით მიუგებდა კალტუხინი

— გაკვეთილია?

— ჰო, გაკვეთილია

— კარგია?

— არა ღშავს... შეიძლება ცხოვრება...

ცხადი იყო, მას არ უნდოდა სიმართლე ეთქვა ამხანაგებისთვის თავის მდგომარეობის შესახებ. რასაკვრელია, ასეთი უეცარი ცვლილება ამხანაგისა არ დარჩა შეუმჩნეველი სმუროვს.

— კალტუხინ, მართლა იშოვნე გაკვეთილი? კითხა მან ერთხელ ამხანაგს.

— განა ეს ასე შეუძლებელი იყო? უთხრა კალტუხინმა სრულიათ უსიამოვნოთ.

— არა, ვინ ამბობს; ძალიან მოხარული ვარ, რომ ბოლოს მაინც აიჩინე საქმე, დიდი ხანია ვერ ახერხებდი.

— ახლა მოხერხდა და ესაა!

— სად! ვისთან?

— განა სულ ერთი არ არის, ვისთანაც უნდა იყოს?

— საკვირველია, რომ ესეც საიდუმლო ყოფილა. უკაცრავათ.

— საიდუმლო კი არაა, მარა რა არის აქ საინტერესო? გაკვეთილი—გაკვეთილია... ისე, ერთ ოჯახში... მოხელისას.

— სადილითაც?

— ჰო, სადილითაც...

— მადლობა ღმერთს... მე ძალიან მიხარიან შენ მაგიერ.

— ... გმადლობ..

სმუროვმა უამბო ამხანაგებს. რომ კალტუხინმა გაკვეთილი იშოვნა, აქვს ბინაცა და სადილიც. ყველას გაუხარდა, რადგანაც შემდეგ აღარავის შეაწუხებდა. მალე შეამჩნევდით, რომ ამხანაგებს შორის თან და თან ქრებოდა წინანდელი ზიზღი კალტუხინის მიმართ, დამოკიდებულება უკეთესდებოდა. ეს როგორღაც თავის თავათ, შეუმჩნევლათ ხდებოდა. საძაგელი თვისებაა ეს ადამიანის ბუნებისა: უნებლიეთ პატივცემით ეპყრობი ბედნიერს და უბედურს ზიზღით. მოისპო მისი თხოვნები რექტორის მიმართ. ის ახლა აღარ თხოვდა მას შემწეობას. ერთი სიტყვით, ეგონათ ამხანაგებს, კალტუხინი დადგა გზაზე, წელში გაიმართა და ყველანი ივიწყებდენ, რომ წინეთ ის თავს აბეზრებდა მათ. გავიდა ერთი თვე და ერთ დღეს სმუროვმა კითხა კალტუხინს.

— ჩემი ნემეცური ლექსიკონი ხომ შენ გაქვს, კალტუხინ?

— ჰო, მე მაქვს..

— დღეს ძალიან მესაჭიროება ოთხ საათზე.

— დღეს? ოთხ საათზე მოგიტან.

— შენ რათ წუხდები! მე თვითონ შემოვიღები შენთან და წამოვიღებ. შენ მხოლოთ შენი ადრესი მითხარი.

— ადრესი? არა, რისთვის? მე არ მიჭირს მოტანა... მე მოგიტან.

— ისეთაც მინდა ხან და ხან შენთან შემოვლა; საიდუმლო ხომ არ არის შენი ადრესი?

— ადრესი საიდუმლო რანაირათ შეიძლება იყოს? მაგრამ ისე.. არაა მოხერხებული.. ჩემი მასპინძლები რაღაც მიუკარებელი, მძიმე ხალხია. ჩემ ოთახში ისე ვერ შემოხვალ, თუ სასადილო ოთახში არ გაივლი და ეს მათ წყინთ, ხომ გესმის, ახირებული ხალხია!..

თუმცა სმუროვი ატყობდა, რომ ამხანაგის ლაპარაკში რაღაც ყალბი კილო იყო, მაგრამ ვერ მიმხვდარიყო, რაში იყო საქმე. კალტუხინმა თავისი დაპირება სწორეთ შეასრულა: ოთხ საათზე მიუტანა ლექსიკონი.

გავიდა კიდევ ორი კვირა. კალტუხინი ჩვეულებრივათ დადიოდა ლექციებზე: მაგრამ მის სახეს დაეჩდა რაღაც დაღლილობის ნიშნები. გახდა, ლოყები ჩაუცვივდა და თვალები აენთენ.

— ავათ ხომ არა ხარ?— კითხავდენ მას ამხანაგები,— რაღაც ფერი არ გაძევს კარგი.

— რით არ არის კარგი?—წარბების მოჭმუხვნით მიუგებდა კალტუხინი. ჩვეულებრივი ფეოია, მხოლოთ წუხელ ძილი მიმაკლდა, ლაპარაკს შევყევი.

მაგრამ სმუროვს ეს არ აკმაყოფილებდა, კალტუხინის საქციელი, საზოგადოთ, აკვირვებდა მას. თითქოს ერიდებოდა მასთან მარტო დარჩენას, თითქოს ეშინოდა გამოკითხვა; როცა მის გაკვეთილის შესახებ რამეს კითხავდა, ის მოკლეთ უპასუხებდა და განზე იცქირებოდა. ახლა მისი სახე აშინებდა სმუროვს.

— გესმის, კალტუხინ, ძლიერ ცუდია, თუ ავათ ხარ და ზომას კი არ ღებულობ. იქნება მძიმე ავათმყოფობა რამე გაქვს და უკეთესია ამ თავიდან შეუდგე ექიმობას; შეგიძლია საავათმყოფოთში დაწვე, შენ იქ არაფერს არ გადაგახთევინებენ.

— სულელობაა! სრულიადაც ავათ არა ვარ. სრულ ჯან-ღონეზე ვარ.. ნაწყვეტ-ნაწყვეტათ ეუბნებოდა კალტუხინი. მისი სახე თან და თან უარესი ხდებოდა, რაღაც ლაქები გამოაჩნდა ზედ. თვალებს გამოუთქმელი დაქანცულობა დასჩემდა. სმუროვმა ისიც შეამჩნია, რომ ლექციებზე ხშირათ თვალებს ხუჭავდა, თითქოს თითო წამით სთვლემსო.

— „არა. აქ რაღაც ამბავია,—თქვა თავისთვის ერთხელ სმუროვმა, კალტუხინი რაღაცას მალავს; უნდა უთუოთ გავიგო“.

ზამთრის ერთ საღამოს სმუროვმა გადაწყვიტა თვალიერევნებია კალტუხინისათვის. ბოლო ლექცია გვიან გათავდა. სმუროვი კალტუხინის გვერდით იჯდა და ლექციის დროს სამჯერ გამოაღვიძა ის. ის შეინძრეოდა, აიღებდა თავს და იტყოდა:

ეს ისე.. დაფიქრებული ვიყავი.—მაგრამ სმურიოვს არ ჯეროდა ასეთი დაფიქრება. „ავათ არის, მთელი ღამეები არ ძინავს. მაგის ცხოვრებაში რაღაც დრამა ხდება“, ეუბნებოდა თავის თავს სმურიოვი.

ლექცია გათავდა თუ არა, კალტუხინმა უაზროთ გაუწოდა ამხანაგს ხელი და უთხრა:

— მშვიდობით!

კალტუხინი საჩქაროთ გამოვიდა გარეთ.

მოხუცი.

(შემდეგი იქნება).

გ უ რ ი ი ს ა მ ბ ე ბ ი.

—

ლანჩხუთი, 8 მარტი. არსად ისეთ მრავალ რიცხოვან ყრილობას არ დავსწრებივართ, როგორსაც ლანჩხუთში მოეყარა თავი. გარდა იმისა, რომ ლანჩხუთი დიდი საზოგადოება არის, შედარებით ვაკე და შვენიერი გზებით, თითონ ლანჩხუთლებსაც ბევრი რამ ქონდათ სათქმელი იმ კომისიის წინაშე, რომელიც ხალხის გაჭირვებას იკვლევდა. ოთხი თუ ხუთი ათასი კაცი და ქალი იქნებოდა შეყრილი ერთი აქაური მღვდლის ეზოში. ხეები ბავშვებით იყო შეფენილი. მართლაც რომ სასიამოვნო სანახავი იყო ეს ამოდენა მოზღვავებული ხალხი. ადამიანის მთელი ტანი მხოლოთ წინა რიგში მოჩანდა, ისე-კი მთელი ეზო თავებით მოფენილი გეგონებოდა.

ბ-ნ კრიმ-გირეის რჩევით ხალხმა 18 დეპუტატი აირჩია, ამათგან ექვსი ქალი.

ხალხის წარმომადგენელი: ყველა კაცისათვის საჭიროა საზრდო—პური. ვისაც ის აკლია, იმისი ცხოვრება გამწარებულია. გლეხს რომ საზრდო ქონდეს, ამისათვის საჭიროა მამული, ე. ი. მიწა. შეიძლება ვინმე თქვენგანმა მიავლ-მოავლოს აქაურობას თვალი და თქვას: აი შეხედეთ, ეს ტრიალი სივრცე რომ გადაჭიმულა რატომ არ შრომობთ, რატომ არ ამუშავებთ და სარჩოს არ იძენთო. შემცდარი იქნება ამისი მთქმელი. მართალია ჩვენს ირგვლივ უზარ-მაზარი სივრცეა დაფენილი, მშვენიერი სახნავ-სათესი მიწებია, მარა ჩვენ იმაში წილი არ გვიძევს, ის სულ სხვის საკუთრებას შეადგენს. ამ მიზეზით ჩვენ იძულებული ვართ ვიმუშაოთ სხვის მამულში და ვიხადოთ უზომო ღალა. მიწის პატრონი ანუ მემამულე, რასაკვირველია, ეცდება თავისს მამულს მეტი შემოსავალი მოატანიოს და რაკი ჩვენ უზომო გასაჭირი გასაჭირი გვადგას, ისიც უზომო გადასახადს თხოულობს. თუ დროის შონა არ არის, მაშ რას ნიშნავს მოსავლის ნახევარი მიწის ღალათ? გარდა ამისა, ათასი სხვა შევიწროება გვადგას კიდევ მემამულეებისაგან. ეს კიდევ არაფერია, ყველაფერი რომ შვაზე უნდა გავყოთ; ამასთან იმისი ნახევარი უწინ უნდა მივუტანა სადაც დაგვინიშნავდა ალაგს, და ჩვენი საკუთარი ღვთის ანაბარა დაგვეტოვებია. ხშირათ ჩვენი ყანების მახლობლათ მემამულეები საკუთრათ თავისთვის მოახნევინებდენ ხოლმე პატარა ნაჭერს. როდესაც ყველას ყანა აღებული აქვს, ისინი ხელს არ კიდებენ. რატომ ახლა თუ იცით? იმიტომ რომ საქონელი შემოვა შიგ, დავიჭერთ ან მოვკლავთ და ხეირი გვექნება. მე თითონ ხუთი ლორი მომიკლეს ერთ წელიწადს. საქონლის დაჭერა ძლიერ შემოსავლიანი ხელობაა. დაიჭირეს, ვთქვათ, საქონელი: ზარალი ხომ ერთი ორათ მიაქვთ, ამას გარდა ათ შაურს კიდევ „ნაბაწრს“ გვახდევინებენ. მხოლოთ იმისთვის, რომ ხარს ბაწარი ჩააბა, ზარალს გარეშე ათი შაური უნდა დათვალოთ და ამდენი ათი შაურები რომ არ გვაქვს ქვეყანამ იცის მაგონი.

მეორე წარმომადგ. ჯერ ჩვენ არ გვახსოვს, რომ მთავრობის მოხელე კაცი უმათრახოთ და უთოფ-იარაღოთ მოსულიყოს ჩვენთან. დღეს კი სულ სხვასა ვხედავთ და თქვენი განათლებულობა არის უთუოთ ამის თავდები. ჩვენ როგორ შეგვიძლია მთელი ჩვენი გასაჭირი აგიწეროთ. როგორც მოგეხსენებათ, უწინ ჩვენ ყმები ვიყავით და დიდი გასაჭირიც გვედგა. ბატონის ხელში, ჩვენი ყოფა გამწარებული იყო, მარა გვქონდა კვირაში ოთხი დღით საკუთარ მამულში მუშაობის ნება. მამულიც იმდენი გვქონდა, რამდენის შემუშავებაც შეგვეძლო. ბოლოს მოვიდა ხმა: გლეხს ათავისუფლებენო და მართლაც აგვისრულდა ეს ნატვრა. გლეხები გაათავისუფლეს ბატონებისაგან. ახლა იმას მოგითხრობთ, თუ რა არის ეს გათავისუფლება. მთავრობამ გათიშა ბატონი და ყმაი, მარა ისე მოახერხა, რომ საწყალ გლეხს თავისი თავისუფლება გამოსაყიდი დაურჩა. შეგვიდგინეს რაღაცა ,,უსტავნი გრამატა‘‘, რომლის არაფერიც არ გვესმოდა, მარა ბოლოს დავინახეთ, რომ ეს გრამატა გვართმევდა მთელათ ჩვენ უწინდელ მამაპაპეულ მიწა ადგილს და ისეთ მდგომარეობაში გვაყენებდა, რომ საეზოვე ადგილებიც ფულით უნდა გვეყიდა. რაც რამ კარგი მიწები და ტყეები იყო, ყველაყაი მებატონეებმა მიითვისეს. ამ გვარ უმიწაყლობას დაერთო ათას გვარი გადასახადები: სახაზინო, სასოფლო და სამღვდელო, გაგვეზარდა შინაური მოთხოვნილებანი, საჭირო დარჩა სწავლა-განათლება და ყველა ამას წელში გატეხილმა გლეხკაცმა ველარ გაუძლო. აბა შემოხედეთ მე, ჯერ ორმოცი წლისა არც კი ვარ და დამაკვირდით თუ სამოცისას არა ვგევარ. მერე რა არის ამისი მიზეზი? შიმშილი, სიცივე, გაუნათლებლობა; აგრეთვე იმ უსამართლოებათა თმენა, რომელსაც ყოველ ფეხის გადადგმაზე ხვდები. ახლა კი აღარ გვაქვს სურვილი ჩვენი შვილებიც იმ ადუღებულ ქვაბში ჩავყაროთ, სადაც ჩვენი ჯანმრთელობა და კეთილ დღეობა იხარშება. ჩვენ ადამიანები ვართ და დროა ჩვენც ვიგემოთ ცოტათ მაინც ადამიანური ცხოვრების გემო. დღეს ჩვენი გლეხობა ასეა დანაწილებული: ზოგი მესაკუთრეა, ზოგი ვალებით ვალდებული, ზოგიც სახაზინო. ვაჭივრება ყველას ერთნაირი უზომო გვადგას. როგორც უწინ მოგახსენეთ, ბატონ-ყმობის გათიშვის შემდეგ რაც კარგი მიწები იყო ყველას ბატონები დაეპატრონენ. ჩვენ მოგვიზომეს პატარ პატარა ნაგლეჯები ,,ნადელებია‘‘ თუ რაცხა, ,,ეს ნადელები გამოიყიდეთ და თავი დაიხსენითო‘‘, გვითხრეს. რავა მიწა ღმერთის გაჩენილია ხომ და თუ ბატონებს კი ქონდა წილი ღვთის ნამუშიერში, ჩვენ გლეხებმა რაღა დავაშავეთ? მარა ჩვენ გაუნათლებლები ვართ და ყველა გვატყუებს. განა ბატონყმობა კი სამართლიანი საქმე იყო? ჩვენ ვიცით, რომ ღმერთს ქვეყანაზე ,,ბატონი‘‘ და ,,ყმა‘‘ არ გაუჩენია. ასე სხვის სატანჯველათ ვყოფილვართ ძველთაგან და ბევრიც გვითმენია უსამართლობა. რისთვის უნდა გამოგვეყიდა ჩვენ მამული, რომელსაც უხსოვარი დროიდან ამუშავებდა ჩვენი წინაპარი? რისთვის და იმისთვის, რომ ძალა იმათ ხელში იყო და რაც უნდოდათ შვებოდნენ. დღეს ჩვენ თვალები აგვეხილა და თვალცხადათ დავინახეთ ამ უსამართლოებს შიშველი და საზიზღარი სახე. დავინახეთ ყველამ და არა ერთმა და ორმა. მესაკუთრე გლეხებმა გამოიყიდეს თავისი მიწები და შეიქნენ იმის პატრონი, რაც აუცილებელ მათ სამართლიან საკუთრებას შეადგენდა. იგენმა ამაში გადაიხადეს მამა-სისხლათ ავალებული ფულები, რომლის გადახდა ჯერაც ვერ მოუხერხებიათ. ამ ასესხებული ფულით გამოვიყიდეთ ის, რაც ჩვენ გვეკუთ-

ნოდა! განა უდიდესი უსამართლობა შეიძლება? ეს ხომ ცარცვა გლეჯაა?! ეს ხომ ყაჩაღობაა?! მიეხედით ჩვენ ამ საქციელის სიყალბეს და ამიტომ მოვითხოვთ, რომ ის უსამართლოთ წაღებული ფულები უკანვე დაუბრუნდეს გლეხებს. ეს ძლიერ სამართლიანი მოთხოვნაა და ამის წინააღმდეგ არავინ ხმა არ უნდა ამოიღოს.

დროებით ვალდებული გლეხები დღესაც იხდიან სანადელო გადასახადს. საკუთარი მიწა იმათ დღესაც ფულით გამოსაყიდი აქვთ. ერთხელ ჩადენილი უსამართლობა უნდა გასწორდესო ვამბობთ და აქ კიდევ თავ დაუხსნელი გლეხები? ჩვენ მოვითხოვთ, რომ ეს თავ-დაუხსნელი ან დროებით ვალდებულნი განთავისუფლებულ იქნან ყოველივე ვალდებულებისაგან ბატონის წინაშე. თავისი ნადელები რატომ უნდა გამოიყიდონ იგენმა? დიახ მოვითხოთ მათ განთავისუფლებას სრულიათ უსასყიდლოდ, უფასოთ.

სახელმწიფო გლეხებიც იმყერ მდგომარეობაში არიან, როგორშიაც დროებით ვალდებულნი. ცხოვრობენ მამა-პაპათაგან დატოვებულ მიწაზე, ანაყოფიერებენ, ამუშავებენ, თავისს ძალ-ღონეს შიგა ტოვებენ და გასაპირის დროს იმისი გამოყენება კი არ შეუძლიათ. ვთქვათ ოჯახის უკიდურესმა მოთხოვნილებამ ამ ადგილის გაყიდვა მოითხოვა; შეუძლია სახელმწიფო გლეხს გაყიდოს თავისი მიწა? არა, არ შეუძლია. ,,ის სახელმწიფოაო'', ამბობენ. აი მაგალითათ: მყავს გასათხოვარი ქალიშვილები. ახლა ისეთი დროა, რომ ქალს უმზითოთ არავინ თხოულობს. უმთავრესი სამზითო საგანი ფულია. მარა საიდან გაკაჩინო ეს ფული? უნდა გავყიდო ან სახლი, ან მიწა ან სხვა რამე და ამით შევიძინო ფული. სახელმწიფო ნადელის გაყიდვის და დაგირავების ნება კი არა მაქვს. ეს უსამართლობაა, დიდი უსამართლობა, და საჭიროა ბოლო მოეღოს. სახემწიფო გლეხს ნადელი საკუთრებათ უნდა გადაეცეს და უფლება ქონდეს სურვილისამებრ მოიხმაროს. 1882 წლამდე სახემწიფო გლეხები ტყეთაც და გარეშე მიწებითაც სარგებლობდენ, მარა ამ წელს დაიყენეს ტყის მცველები, ლესნიჩები და უბაჟოთ ფეხიც არსად ჩაგვადგმიეს.

ამას გარდა გვაწევს მრავალ გვარი უზომო გადასახადები. ყველა ეგენი ჩვენ უსამართლო ხარკათ მიგვაჩნია. აი მაგალითათ: მიწის ბაჟი, დრამა ფული, მამასახლისის ფული, ჩინონიკების ცხენის შენახვა და სხვა მრავალი.

მთავარ წარმომად: თქვენ მამასახლისი მთავრობისგან დანიშნული გყავთ, თუ საზოგადოების ამორჩეული.

ხალხის წარმომადგენელი: ახლა არც ერთი არა გვყავს, მარა უწინ გამოგვიგზავნეს მთავრობისაგან დანიშნული და 381 მანეთი საზოგადოების ფული შეჭამა, ჯამაგირს გარეშე რასაკვირველია. ჯამაგირი მამასახლისისათვის მარიამობისთვეში გადაგვახდიეს, ხოლო თითონ გიორგობისთვეში ინება მობრძანება. ეს სიტყვამ ,ოიტანა, თორემ ჩვენ გადასახადებზე ელაპარაკობდით. პირდაპირ გადასახადებს გარდა გვაქვს ჩვენ მრავალი არა პირდაპირი გადასახადი. ყველაფერ საჭირო ნივთზე თურმე ბაჟია დაწესებული. ეს ბაჟი ჩვენი გადასახადია, იმითი ვაჭარი როდი ზარალობს, იმას ჩვენ ისეთაც ტყავ-გამძვრალი გლეხები და მუშები ვზარალობთ. დღეს ჩვენ მთელი საზოგადოების პირით მოვითხოვთ, რომ გაუქრებული გლეხ-კაცი განთავისუფლდეს ყოველ გვარი გადასახადისაგან. გადასახადი მხოლოთ იმან გადაიხადოს, ვისი წლიური შემოსავალიც ხუთას მანათს აღემატება. რავა, უფრო სამართლიანი არ იქნება, რომ მეტი იმას გადახთეს, ვისაც მეტი შემოსავალი აქვს? მთელ გადასახადებს ჩვენ გვაძრობენ კისრიდან და შინ ცოლშვილი კი შიმშილით გვეხოცება. შემოსავლის კვალობაზე გადასახადი სამართლიანი იქნება და ჩვენც ამას ვთხოულობთ.

ათას ცხრაას ოთხი წლის ოცი აპრილი ლანჩხუთლებისათვის საზარელი, მაგრამ ღირს სახსოვარი დღე იყო. ბილწი პოლიციელების ტყვიამ ორი უდანაშაულო და საყვარელი ვაჟკაცი გამოთიშა ჩვენს საზოგადოებას. ღამის ათი თუ ცხრა საათი იქნებოდა, რომ სამუშაოდან მომავალი პართენ ებრალიძე ვაგზლის ქვევით რკინის გზის ლიანდაგს მოადგა. უცებ მოესმა: «შედექ, თორემ მოგკალიო» და თოფ მოღერილი სტრაჟნიკი წინ შეეფეთა. რას იზამდა, საით უნდა წასულიყო. სტაცეს ხელი ბევრი ცემეს და გონება მიხდილი იქვე დააგდეს. გალახული ებრალიძის ყვირილზე მოიჭრა იქვე ახლო მყოფი ორი ახალგაზრდა **იოსებ ებრალიძე** და **კოსტა ჩაჩავა**, მარა ჯერ ფეხიც არ შემოედგათ ლიანდაგზე, რომ იგრიალა თოფებმა და ორი ახალგაზრდა მიწაზე წაიქცა. ჩასაფრებულმა პოლიციამ, რაკი ოშოვნა პატიოსანი მუშები სათოფე ძანძილზე, ჯაშუში **დავით მენაღარიშვილის** ჩვენებით, იქვე წაიქცია. ერთ მოკლულთაგანს საკუთრივ ბოქაულის თანაშემწე ისიდორე კვაშალის ტყვიამ გაუგმირა გული, მეორე კი სტრაჟნიკის თოფმა იმსხვერპლა. ის სტრაჟნიკი, რომელმაც უარი თქვა კაცის, მუშა კაცის მოკვლაზე მეორე დღესვე გაგდეს სამსახურიდან; მაშასადამე კაცის კვლა საუკეთესო სამსახური ყოფილა. ორი დედის ერთა, ოცდა ხუთი წლის ახალგაზრდა, ორივ ცოლშვილიანი, ორმა მუხანათმა ტყვიამ მოსწყვიტა წუთის სოფელს. ორი მუშა ხელი და ორი პატიოსანი ახალგაზრდა ყოვლად უმიზეზოთ, გზაზე მიმავალი დახოცეს პოლიციელებმა; დახოცეს განუკითხავათ, უსინდისოთ, ქურდულათ. დაინიშნა ამ საქმეზე გამოძიება, მაგრამ რა უნდა ამოეჩინა გამომძიებელს გარდა იმისა, რომ მშვიდობიანათ გზაზე მიმავალ ახალგაზდებს ჩაუსაფრდა პოლიცია და სათოფეზე რომ მიუშვა, უცებ დაახალა და გასწყვიტა. ეს კიდევაც გამოიძიეს და კიდევაც დაამტკიცეს, მარა პოლიციას ნება ქონია ვისაც შეხვთება მოკლას და მკვლელები ქე დასეირნობენ არხეინათ. გამომძიებელმა აი ეს სურათიც გადააღებია.

(აქ კრიმ-გირეის წარმოუდგინეს მოზრდილი ფოტოგრაფიული სურათი, რომელიც შემდეგს წარმოადგენდა. რკინის გზის ლიანდაგთან, მეორე პერეეზდის მახლობლათ სტოროჟის ბუდკა დგას. აქვე ჩადის პატარა ღელე. ბუდკის წინ ბუჩქებთან დგას კარგა ზორბა ტანის ახალგაზრდა, რომელსაც უკან თოფ მოღერილი სტრაჟნიკი უდგას. ეს მომღიმარე სახის ახალგაზრდა გახლავთ ჯაშუში დავით მენაღარიშვილი, რომელსაც უნდა ეცნო მომავალი ახალგაზდები. ამათ უკან ღელის პირში ბუჩქს მოფარებია ლანჩხუთის ბოქაული სოლოგრაშვილი ერთი სტრაჟნიკით; ბუჩქის წინ კი გამოჭიმულა ბოქაულის თანაშემწე ისიდორე კვაშალი და ერთი სტრაჟნიკი. ბუდკის ვერდზე იდგა მამასახლისი—ჯაშუში და მისი ყარაული წილოსანი. აი ეს პირები ელოდენ აქ ყანიდან მომავალ კაცებს მოსაკლავათ და როგორც ზევით დაინახეთ კიდევაც აისრულეს სურვილი).

მთელ საზოგადოებაზე დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ამ მკვლელობამ. ყველანი ვგლოვობდით ასე ღალატით მოკლულ ამხანაგებს. ჩვენი მწუხარება კი თურმე ახლა იწყებოდა. ჩამოვიდა გუბერნატორი და მოიტანა თავისი რისხვა. დაინახა თუ არა ჩვენი მოკლული ამხანაგების სახე დაკაწრული მშობლები, გულცივათ ბრძანა: ,,აქედან გაიყვანეთ, თვალიდან მომაშორეთო''. ნაცვლათ ნუგეშისა და სამართალისა: ჯარი, კაზაკები, ეგზეკუცია, მათრახები და სხვა უბედურება. მოგვიტანა შეგვაგროვა და ისეთი უშვერი სიტყვებით

დაგვიწყო ლანძღვა, რომ იმას არც უზრდელი და გაუნათლებელი ვინმე იკადრებს.

მთავრობის წარმომადგ. საჭიროა ვიცოდე: რა იყო მიზეზი ასეთი შეტაკებისა. შეიძლება თავად-აზნაურობასთან რაიმე უთანხმოება მოგიხდათ. ერთი სიტყვით, რა მიზეზმა გამოიწვია ეს სისხლის ღვრა?

ხალხის წარმომადგენელი. მიზეზი ჩვენის აზრით იყო ის, რომ პრისტავის თანაშემწე კვაშალს უნდოდა პრისთაობის მიღება, სამსახურში დაწინაურება და ამისათვის კი საჭირო იყო რავდენიმე უდანაშაულო კაცის მოკვლა და ორი ოჯახის დაღუპვა-დაობლება. ჩვენ აგი მერე შევიტყეთ, რადგანაც ამ საქმეს არ შეხედეს, როგორც დანაშაულს. პირ-იქით დანაშაულათ კაცს იგი ჩაუთვალეს—მოძმის სისხლი რომ არ დაღვარა და სამსახურიდან დაითხოვეს. მარა ამაზე ლაპარაკი ღირს განა? ქვეყანამ იცის, რომ პოლიციელები განგებ, ხელოვნურათ აჩენენ დანაშაულს და ამგვარათ უმაღლეს ხარისხზე ადიან.

ახლა ქვევით მოგახსენებთ. ამ საქმეზე (უდანაშაულო კაცები რომ დახოცეს) ჩამოგვიყენეს ეგზეკუცია. ჯარის შესანახათ გადაგვახდიეს ხუთი ათასი (5000) მანეთი. ამ ფულს გარდა უნდა გვეძლია კიდო სახლი, შეშა, ნავთი და სხ. უნდა გვეზიდა საქონელი და ვინ მოსთვლის კიდევ რა არ დაგვავალეს. სათ შეგვეძლო მაშინ ამდენი ფულის გადახდა, რადგანაც ფუთი სიმინდი მანათ ნახევრათ იყიდებოდა და არც გასაყიდი იყო? ამიტომ დადიოდენ სოფელში ურმებით და აგროვებდენ სახლის ავეჯეულობას: სკამებს, სტოლებს. კრატებს, თოხებს, კარდლებს და სხვ. ბევრი მაშინ წართმეული ხიბაკი ახლაც კანცელარიაში ყრია. უნდა ისიც მოგახსენოთ, რომ ამ დროს საქონლის ჭირი იყო ჩვენში და ხარების გამოყვანა გვეშინოდა. ამის მიზეზით ხალხი შეუბეს ურმებში და აზიდვიეს სალდათების ბარგი. (ამ დროს ერთი დეპუტატი შეეკითხა ხალხს: „საჭირო რომ დარჩეს მთავრობისათვის კიდევ გასწევთ ხარების მაგიერობას და შეებმებით ურმებშიო''. ამ შეკითხვის პასუხათ გაისმა საშინელი გრიალი: «იგენს აღარ მოესწრობა ის დროი, რომ ჩვენ უღელში გაგვიბანო».)

ქალი დეპუტატი. მაშინ როცა ჩვენი ქმრები სამუშაოთ წავიდოდენ, ჩვენც უნდა მიგვეტოვებია ოჯახი და სადღაც გადავხვეწილიყავით. მუშაობისგან მოქანცულ კაცს საქმელს ვეღარ ვუმზადებდით, რადგან შინ მოცთა შეუძლებელი იყო. გათახსირებული და გარყვნილი კაზაკები ყველაფერს აოხრებდენ, დაძვრებოდენ საქურდლათ: საღორეებში, საქათმეებში, სახლებში; აოხრებდენ ბუკებს, იპარავდენ ღვინოს და ვინ მოთვლის ყველას. იმათი შიშით ბავშები გადაგვერია.

მთავრ. წარმომად. სალდათებიც ასე იქცეოდენ, თუ უფრო ადამიანურათ.

ქალი დეპუტატი. სალდათები უფრო პატიოსნები არიან. იგენს ადამიანის ნიშანწყალი შერჩენიათ, მარა ეს კაზაკები ენით აუწერელ სიმხეცეს და უზრდელობას ჩადიოდენ.

მთავრ. წარმომ. შეიძლება გავიგოთ დაჭერილთა და გადასახლებულთა გვარები და სახელები?

ხალხის წარმომადგენელი. გადასახლებულნი არიან: 1) პართენ ებრალიძე 27 წლის; 2) არონ სილ. ჩხეიძე 27 წლის; 3) ვარლამ ირაკ. კალანდაძე 29 წლის; 4) ლავრენტი მაქ, სიხარულიძე 35 წლის; 5) დავით პეპუნ. ბარამიძე 48 წლის; 6) გრიგოლ ილარ. ურატაძე 30 წლისა.

დაჭერილები არიან: ნიკიფორე მახარ. ურუშაძე 40 წლისა; 2) გიორგი მაქ. ზენაიშვილი 28 წლისა; 3) ვლადიმირ მენალარიშვილი 18 წლისა და 4) იასონ რევაზის-ძე ურუშაძე 23 წლისა.

გაქცეულები არიან: 1) ალექსანდრე იმნაიშვილი 19 წლისა; 2) ილარიონ გოგიჩაიშვილი 32 წლისა; 3) პავლე წილოსანი 35 წლისა და 4) შერმანდი ივანეს-ძე დოლიძე 32 წლისა.

იცოდეთ, რომ ყველა აქ ჩამოთვლილი პირები პატიოსანი და სანდო სოფლის მუშები იყვენ; უყვარდათ სიმართლის ლაპარაკი და ძულდათ უსამართლობა. იმათი საზოგადოების მოშორება დიდი უსამართლობა არის და ჩვენ მოვითხოვთ მათ განთავისუფლებას.

მოხუცი დეპუტატი. სამოც და შვიდი წლის კაცი გახლავართ და ადვილათ მიხვდებით თუ რამდენი გასაჭირი გადმიტანია ამ წუთი სოფელში. მთელი ჩემი ცხოვრება, როგორც ყველა მუშისა, მხოლოთ ერთი გაჭირვებაა მეტი არაფერი. მარა მე კერძოთ ჩემს გასაჭირზე ჯერ ხმა არ ამოვიღია. იმას უხმოთ ვიკლავდი გულში, არავის ვუმხელდი: ან კი ვისთვის უნდა გამემხილა? ირგლივ ან მჩაგვრელებს ვხედავდი, ან ჩემსავით გაჭირვებულს. დღეს კი აღარ მინდა ცივს სამარეში თან ჩავიტანო ჩემი დარდები, ჩემი ჭირვარამი და აი აქ მოგახსენებთ ყველაფერს.

არა თუ მარტო ჩვენი, ვურულების, ან კავკასიელების, არამედ მთელი რუსეთის მუშა ხალხის ნაშრომ-ნაოფლარით არის სამსე ხაზინა ოქრო-ვერცხლით. განა სამართლიანი არ იქნება რომ იმ ჩვენ ნაშრომში ჩვენც წილი გვქონდეს და ცოტა რამ ჩვენს საჭიროებასაც მოხმარდეს იმ ფულიდან, რომელიც ჩვენი შრომის ნაყოფია?! ჩვენ განათლება გვჭირია და ჩვენი ფულებით კი ვიღაცა მუქთა-ხორა უსაქმოების შვილები იზრდებიან. ეს სამართალია?! მე აი 67 წლის მოხუცი, ჯოჯოხეთურ სიბნელეში აღვზრდილვარ და ჩემი შვილებიც იძულებულნი არიან ეასეთსავე სიბნელეში დარჩენ. რატომ ჩემ შვილს არ უნდა მიეცეს აღზრდის საშუალება იმ ფულიდან, რომელიც ჩვენისთანების ნაშრომით მოგროვებულა? რატომ მღვდლებისა და თავად-აზნაურების შვილები უნდა იზრდებოდენ კლასებში ხაზინის ხარჯით, როცა რომ იგენს ისეც ბევრი აქვთ, და ხაზინის სიმდიდრეშიაც წილი არ უძევთ? იქნება ჩვენი შვილი უფრო ნიჭიერი დარჩენილიყო და საზოგადოებისათვის მეტი სარგებლობა მოეტანა. სამღვდელოებას, გარდა იმისა, რომ ხაზინიდან ეძლევა ჩვენი ფული, ჩვენი თავიც საქმელათ ჩაუგდეს ხელში. ეს უფლება კერძოთ ღვდელს კი არ ეკუთვნის, არამედ მემკვიდრეობით გადადის მამიდან შვილზე. ეყოს ახლა მღვდლებს რაც გვტანჯეს და გვაწვალეს. აწე იგენმა შეინახონ მღვდლები ვისაც იმათი სულიერი დარიგება სჭირია. მე და ჩემი ხნის ადამიანები ვფიქრობდით რომ სულიერი მამები იყვენ ქრისტეს მაგიერი მღვდლები; ახლა კი დავინახეთ და დავრწმუნდით, რომ ისინი ყოფილან დათვის მაგიერი მგლები. კერძო ცხოვრებაში ხომ მორჩილება მონობას გვიქადაგებენ იესო ქრისტეს სახელით და ამ ყოფაშიაც ჩაგვაგდეს, მაგრამ ამით არ კმაყოფილდებიან და სკოლების საშვალებითაც უბნელებენ გონებას საბრალო ბავშვებს, რომ პატარობიდანვე ჩაუნერგონ გულის სიღრმეში მორჩილება და მონობა. ჩვენ არ შეგვიძლია ამისი მოთმინენა შემდეგში და ვთხოულობთ, რომ მღვდლებს სკოლების გახსნის უფლება ჩამოერთვათ სრულიათ და სახალხო სკოლებიდანაც განიდევნონ ისინი, როგორც მონობის მქადაგებელნი. ჩვენ გვინდა სწავლა, ძლიერ გვინდა, რადგან ვიცით რომ ახლანდელ დროში უსწავლელი კაცის ცხოვრება გაჭირვებულია. მოვითხოვთ უფასო საყოველთაო სავალდებულო სწავლას 16 წლამდე, როგორც ქალების ისე ვაჟებისათვის. მოვითხოვთ, რომ ყველა

საჭირო სასწავლებელი ადგილობრივ გვქონდეს და ათას ვერსზე შვილების გზავნა აღარ გვჭირდებოდეს. ჩვენი აზრით სკოლა უნდა ემსახურებოდეს ძმობის, ერთობის და ჭეშმარიტების გავრცელებას ხალხთა შორის და არ უნდა იყოს, როგორც დღეს არის გათიხსირებისა და გონებრივათ გადაგვარების იარაღი. უკანასკნელათ თათრებთან ჩხუბში მეც ვიღებდი მონაწილეობას. ქობულეთი, ციხის-ძირი, ჩაქვი, არდაგანი და ყარსი ჩვენი სისხლით აღებულია. ჩვენ, ხალხის მილიცია, ვიბრძოდით რომ დაგვეფარა ჩვენი მამული და დავიფარეთ კიდევაც. ხალხი უფრო თავ-განწირებით დაიცავს თავის მამულს ვიდრე სალდათი და ყაზახ-რუსი. ამას ამტკიცებს ჩვენი თათრებთან ომიც და აქლანდელი იაპონიის ჩხუბიც. სალდათობა უმძიმესი ხარკია გლეხ-კაცობისათვის. ახალგაზდა და შრომის შემძლე ვინცაა ექიმების შემოწმებით, ყველანი სალდაც მიყავთ და ყაზარმებში ამწყდევენ. შინ კრჩებით ჩემსავით მოხუცი და ბავშვები. როდესაც სალდათობა შემოიღეს ჩვენში, გვითხრეს: სახემწიფო გადასახადს გაპატიებთო, მარა როგორც მოსალოდნელი იყო ეს ტყუილი გამოდგა, იმათი გადასახადები „ნედოიმკებათ“ იწერებოდა და 1901 წელს, როცა 1000 მანეთობით მოგროვდა მოგვთხოვეს. ამის პატიება უნდა გეჩივლათო. სალდათში გაყვანილი შვილები რომ სარჩენი აღარ გვყავდეს კიდევ ვინ ჩიოდა რამეს, მარა ხათაბალა ის არის, რომ გაღარიბებულმა ოჯახმა კიდევ უნდა უგზავნოს წართმეულ შვილს 60—160 მანეთამდე ან მეტი.

ახლა ისიც გვითხრეთ თუ რა დანიშნულებისათვის მიყავთ თურმე ჩვენი შვილები სალდათში. იქ იგინს ოთხი წლის განმავლობაში ასწავლიან კაცის კვლას, ოჯახების აკლებას და სხვა ამგვარებს. იმით აუბნებიან სახემწიფო უნდა დაიფაროთ შინაური და გარეული მტრებისაგანაო და ახლა გამოირკვა, რომ შინაური მტრები ჩვენ, გაჭირვებული გლეხები და მუშები ვყოფილვართ. თურმე ჩვენ შვილებს ჩვენს გაჟლეტას ასწავლიან, ამისთანა უსამართლობა, ამისთანა საზიზღრობა განგონილა? ჩვენ წინააღმდეგი ვართ მუდმივი ჯარის შენახვის და მოვითხოვთ სალდათობის მოსპობას. სამშობლოს დაფარვა თუ საჭირო იქნება ქუდზე კაცი მზათ იქნება, რომ ქვეყანას სიცოცხლე შესწიროს და განსაცდელისაგან დაიფაროს. ჩვენი სისხლით ანაღები ადგილები: ჩაქვი, ქობულეთი ახლა სათუფლისწულო წოდებამ დაისაკუთრა. ეს სამართალია. ხალხი უმიწა-წყლოთ იტანჯება და მისი სისხლით მონაგარს მუქთა ხორა წოდება ისაკუთრებს.

შარშან შემოდგომაზე ქავთარაძე პრისთავმა მოგვან და ჩვენვე ქურდობის მოსპობა და გზების კეთება. ორივე საქმე საზოგადოებისათვის სასარგებლოა და ჩვენც ხალისით მოვეკიდეთ მონდობილ საქმის სისრულეში მოყვანას. ერთ საღამოს მოვიწვიეთ საზოგადოების სხვა და სხვა კუთხეებიდან ამორჩეული კაცები რიცხვით ასამდე და ერთი ამხანაგის სახლში მოლაპარაკება გავმართეთ. უცებ თოფების გრიალი მოისმა! იმას მოყვა მეორე ზალპი, მეორეს მესამე და სახლის კედლები სულ ტყვიისაგან დაიცხრილა. ჩვენ ვერ მივხვდარიყავით ამ მოვლენის მიზეზს და არ ვიცოდით რომელს როდის მოგვისპობდა სიცოცხლეს ისე ლამბტით დაშენილი ტყვია. ბოლოს მოისმა ხმა: «გარეთ არავინ გამოვიდეს თორემ მაშინვე მოვკლავთო; ჩვენ ოთხმოცი კაცი ვართ და ვერსათ წაგვიხალთო». სულ თურმე ექვსი სტრაჟნიკი და ერთი პრისთავი იყო; თოფი კი ასჯერ მაინც დასცალეს. ასეთ შიშსა და კანკალში გაგვათენებინეს იქ. იმას ეგონა თურმე იქ შქადაგებელი გვყავდა და იმისთვის შევყრილიყავით. გადაგვარჩიეს ცხვრებივით, გაგვჩხრიკეს, მარა რაც არ იყო იმას ხომ ვერ იპოვნიდენ? ის ოჯახი სადაც თავ-მოყრილი ვიყავით სულ აწიოკეს; ქვეშაგებებს დახიეს შეიძლება შით აკრძალული ქაღალდები იყოსო, მარა აქაც გაუცრუვდათ იმედი. ჩვენ ყველანი თუთხმეტი დღე გვათრიეს აქეთ-იქით და ბოლოს ჩამოგვეხსნენ. რისთვის შეგვხდა ახლა ამდენი უსიამოვნება? რა დავაშავეთ ჩვენ იმის ფასი. რომ უცებ ალყა შემოგვარტყეს და გაუფრთხილებლათ სახლს თოფები დაუშინეს? ჩვენ ბოქაულმა თითონ მოგვანდო საქმე და როცა მოლაპარაკება დავიწყეთ, მაშინ თოფებით დაგვერია. ამისთანა მაგალითი ჩვენ არა ერთი და ორი გვახსოვს. ამისათვის მოვითხოვთ: კრების თავისუფლებას, მოვითხოვთ აგრეთვე სიტყვის, ბეჭდვის, გაფიცვის, კავშირის და რწმენის თავისუფლებას. ყველა ესენი ჩვენი ცხოვრების გაუმჯობესებისათვის აუცილებლათ საჭიროა. ჩვენ მოვითხოვთ რომ ჩვენი ოჯახი, ჩვენი ბინა უზრუნველ ყოფილი, ხელშეუხებელი იყოს პოლიციისაგან, რომ ჩვენ სახლში ჩვენ ვიყოთ ბატონი და არა ბოქაული ქავთარაძე.

სამართალი რომ არ გვაქვს და მოსამართლეები არ გვყავს — ეს ყველასათვის ცხადია. ჩვენი მოსამართლეები სიტყვით არიან მსაჯულები თორემ მათი მოქმედება ხელე-პირათ უსამართლობაა. კანონებს გვიწერენ ვილაც-ვილაცა ჩინონიკები, რომლებსაც ჩვენი ცხოვრების ავან-ჩავანი არ გაეგებათ. ესეც არ იყოს კანონი ერთ ალაგას იწერება და ცხოვრება ყველგან ერთნაირი ხომ არ არის?! ხშირათ მოსამართლეებს ჩვენი ენა არ ესმით და პირად თხოვნით მიმართვა არ შეიძლება. უნდა წახვიდე და აწერიო ვინმე ,,აბლაკატს‘‘ თხოვნა და ამაში ცალკე ფული იხადო. გარდა ამისა სამართალში ქრთამები უნდა ხარჯო და ვინ იცის კიდევ როდის ეღირსები საქმის გარჩევას. ჩვენ დღეს დავინახეთ, რომ ასეთი სამართალი ხალხის დამღუპველი სამართალია; რომ ის სამართალი კი არა ნამდვილი უსამართლობაა. ამისათვის მოვითხოვთ ხალხისაგან ამორჩეული ნაფიცი მსაჯულების შემოღებას. ყველა სასამართლოებში საქმის წარმოება ადგილობრივ ენაზე უნდა წარმოებდეს და მსაჯულმა უნდა იცოდეს მომჩივანის ენა.

ჩვენ რომ სამართალი არ გვქონდა, ეს იქიდან მტკიცდება, რომ ამდენი ამხანაგი გადაგვისახლეს სრულიად უდანაშაულოთ და საქმის გაურჩევლათ. ჩვენ მოვითხოვთ ყველა გადასახლებულთა დაბრუნებას და დაჭერილთა განთავისუფლებას.

ჩვენი მოთხოვნილება არ არის კერძოთ გურული ან კავკასიური. ამას მოითხოვს მთელი რუსეთის მუშა ხალხი და გლეხობა, რომელიც ჩვენსავით გაჭირვებული და შევიწროებულია დღევანდელი მთავრობისაგან.

სხვებთან ერთათ ჩვენ მოვითხოვთ აგრეთვე წოდებათა მოსპობას. დღე ყველა ადამიანს თანასწორი უფლება ქონდეს კანონის წინაშე, უფლება ბუნებრივი საკუთარი ღირსებით შეძენილი და არა მუცლიდან დაყოლილი. მართალია თქვენ გვპირდებით: ,,რის შესრულება მთავარ-მართებლს შეუძლია იმას ახლავე აგისრულებთ და რაც მის უფლებას აღემატება, უმაღლეს მთავრობასთან ვიშუამდგომლებთო‘‘, მარა ჩვენ აღარ გვჯერა არაფერი. ერთი მხრით თქვენ გვაიმედებთ, მეორე მხრით კი ალიხანოვი მოგვადგა ჯარით და აოხრებას გვიპირებს. ამიტომ გასაკვირი არ უნდა იყოს ჩვენი უნდობლობა ახლანდელი მთავრობისადმი. ჩვენ მოვითხოვთ დამფუძნებელი კრების მოწვევას. ჩვენ ჩვენ მომავალს მხოლოთ ხალხისგან არჩეულ მთავრობას ჩავაბარებთ და არა სხვას ვინმეს. აი უმთავრესი მუხლები ჩვენი გასაჭირისა და ჩვენი გულის ტკივილი.

—

ამ დროს კომისიამ წარუდგა სამი ნიგოითელი გლეხი და შემდეგი მოახსენა. ,,გუშინ კრების დროს ჩვენ დავითხო-

ვეთ რკინის გზის სადგურის უფროსი, ერთი ჟანდარმი და აფიცერი, რადგანაც მათი დასწრობა, როგორც არა საიმედო პირებისა სასურველი არ იყო. დღეს მივეცით სადგურში წერილების მისაღებათ ბ

—

დასასრულ ბა-ნ კრიმ-გირეის წარუდგენ ისიდორე კვაშალის თაოსნობით დახოცილი ებრალიძის და ჩაჩავას ოჯახობა. აგრეთვე მოვიდა ხიდისთავის მახლობლათ პოლიციელთაგან დევნის დროს გუბაზოულში დამხრჩვალი ჟუჟიკაშვილის მოხუცი დედა. პირველი ორნი თხოულობდენ: მსვლელობა მიეცათ მათი საჩივრის ქალაღდისათვის, რომელიც მთავრობამ უყურადღებოთ დატოვა. უჩივლეს დაობლებულმა ოჯახებმა იმ პოლიციელთ, რომლებმაც ასე უდანაშაულოთ დაობლეს მცირე წლოვანი ბავშვები. კოსტა ჩაჩავას დარჩენია სამი წლის ვაჟი მიშა და ხუთი წლის ქალი, ებრაელიძეს კი 3 წლისა ქალი. სულთან-გირეი შეპირდა, რომ მათ კანონიერ საჩივარს მსვლელობა მიეცემათ.

ამ კრების დროს ბ-ნ კრიმ-გირეიმ ტელეგრამა მიიღო და საღამოს თბილისისაკენ გამოემგზავრა. სულ დაიარა 12 საზოგადოება და 13 კი დაუვლელათ დარჩა.

ნ. კ—ძე.

ჟურნალ-გაზეთებიდან.

ამ დღეებში თფილისის რუსულ პრესსას ერთი დრო-გამოშვებითი გამოცემა კიდევ მიემატა, სახელდობ ყოველკვირეული გაზეთი—**Кавказскій край** (კავკასიის მხარე). დღეს ჩვენ დრო-გამოშვებითი გამოცემების სიცოტავეს ვეღარ ვიჩივლებთ, მაგრამ საქმე ის არის, თუ რას გვაძლევენ ის გამოცემები, რომლებიც უკვე არსებობენ, როგორ აკმაყოფილებენ ისინი დღევანდელი მკითხველის მოთხოვნილებას, როგორ ემსახურებიან თავის წმიდა და მაღალ დანიშნულებას. არავისთვის საწყენი არ უნდა დარჩეს, თუ ვიტყვით, რომ ამ მხრით თფილისის ჟურნალ-გაზეთობა ძლიერ დაცემულია; განსაკუთრებით ითქმის ეს ადგილობრივ რუსული პრესსის შესახებ. ყველამ იცის, რომ ადგილობრივი რუსული პრესსა მხოლოთ ადმინისტრაციის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლათ და ბიუროკრატიულ შეხედულების განსამტკიცებლათ იყო შექმნილი, და დღემდე იგი ამ დანიშნულებას ემსახურება. იმან ვერ გაარღვია ეს ფარგალი, მიუხედავათ იმისა, რომ თფილისში რამდენიმე კერძო დრო გამოშვებითი გამოცემა არსებობს. ამიტომ ყველა ადგილობრივ ახალ ორგანოს რუსულ ენაზე ჩვენ რაღაც ეჭვის თვალით ვეგებებით; მით უმეტეს ეჭვს იწვევს ახლათ დაარსებული გაზეთი „**Кав. Край**“ ბ-ნ ესაძის რედაქტორობით. საზოგადოთ მიღებულია, რომ ყველა ახალ გამოცემას სიხარულით ეგებებიან ხოლმე, მაგრამ უმეტეს შემთხვევაში ეს სიხარულის გამოცხადება ყალბია. და მართლაც, რა სიხარულს უნდა იწვევდეს დღეს ჩვენში ისეთი ორგანოს დაარსება, რომელსაც გარკვეული მიმართულება არა აქვს. და მართლა, განა საკმარისია დღეს იმის ძახილი, რომ კავკასიაში სანატრელია 1865 წლის რეფორმების შემოღება, რომ კავკასიის მცხოვრებნი, თათრები, ქართველები, სომხები და სხ. ყველა ძმები ვართ, რომ კავკასია ეს შვენიერი, საკვირველი ქვეყანაა, ბუნებით მდიდარია და სხვა ამისთანები? გარდა ამისა, ვიღას დააკმაყოფილებს დღეს ყოვლად უშინაარსო სიტყვები: „სიმართლე-ჭეშმარიტება“, „სიმართლე-სამართლიანობა“, რომლებსაც ახალი რედაქცია თავის რწმენის დედა-ბოძათ ასახელებს. ახალი ორგანოს ბედ-იღბალში გასაკვირალი კიდევ ის არის, რომ რედაქტორს პირველი ნომრის შემდეგ თავის მოვალეობა მეორე რედაქტორისთვის გადაუცია, როგორც ეს ჩანს სარედაქციო წერილის შენიშვნიდან, და იმედს გამოთქვამს, რომ უკანასკნელი გაიყვანს გაზეთში იმ მიმართულებას, რომელიც გამოხატულია დღევანდელ სარედაქციო წერილშიო. ე. ი. ჩვენებურათ რომ ვთქვათ, ეს იმას ნიშნავს, რომ შემდეგშიაც გაზეთი ისევე უფერული და ყოველ გვარ მიმართულებას მოკლებული იქნებაო.

***

გაზ. „ივერიის“ მე-32 №-ში დაბეჭდილია მოწინავე წერილი, სათაურით „ახირებული პატრიოტობა“, რომელშიაც, სხვათა შორის, ვკითხულობთ:

„თურმე ნუ იტყვით, აწინდელი ქართული პრესსა და ჟურნალისტები, რომლებიც მეტ „სიჩუმის ტაქტიკას“ არ თანაუგრძნობენ და კლასთა პრინციპს აღიარებენ,—ყალბ გზაზე აყენებენ საზოგადოებას, ძირს უთხრიან ეროვნულ ერთობას და მთლიანობასო“... ეროვნული ინტერესი მაღლა დგას მშრომელ ხალხის ეკონომიურ ინტერესებზე და ამიტომ ეკონომიური უთანასწორობა უნდა დავივიწყოთ და მხოლოთ საერთო ეროვნულ უფლებებისა და ინტერესებზე უნდა ვიფიქროთო“.

შემდეგ წერილის ავტორი ამბობს, რომ

„ეს არის მთელეთ ის აზრი, რომელსაც თავის სიმბოლო სარწმუნოებისათ თვლის ძველი რწმენის არა ერთი და ორი ქართველი პატრიოტი“... მაგრამ აუარებელი ფაქტები, რომლებიც დღეს ჩვენ თვალწინა ხდება, სრულიად შეუგნებელსაც კი უნდა არწმუნებდეს, რომ ერი არ შეადგენს ისეთ განუყოფელ ერთეულს, რომლის ნაწილების ინტერესები ყოველგან და ყველაფერში ერთმანეთთან შეთანხმებულიაო“.

მკითხველმა იცის, თუ ვინ არიან ისინი, ვინც არ თანაუგრძნობდა „სიჩუმის ტაქტიკას და აღიარებდა კლასთა ბრძოლის პრინციპს, ვინც „ეროვნულ“ ინტერესზე მაღლა აყენებდა მშრომელი ხალხის ინტერესებს. ისიც ცნობილია, რომ ჩვენი ჟურნალ-გაზეთების დიდი უმრავლესობა, და იმათ შორის „ივერიაც“, ებრძოდენ ასეთ შეხედულებას. ამიტომ დღეს ჩვე სიამოვნებით უნდა აღვნიშნოთ ის გარემოება, რომ განახლებული «ივერია» ეთხოვება ამ ყალბ შეხედულებას. ვისურვებთ, რომ ეს ნაბიჯი უკანასკნელი არ დარჩენილიყოს და ხსენებულ გაზეთს სავსებით მიეღოს ის შედეგები, რომლებიც გამოდის ამ პირველ ნაბიჯიდან.

***

გაზ. „ნოვ.ობოზრ.“-ის მე-№ 61-ში მოყვანილია თავ. ჯანდიერის და ბ-ნ ვეიდენბაუმის ნალაპარაკევი, რომლებიც გორის მაზრაში იყვენ გაგზავნილი გლეხების მოძრაობის გამოსარკვევათ. ხსენებული პირები ერთ ხმათ ლაპარაკობენ, რომ გლეხების ეკონომიური მდგომარეობა უკიდურეს გაჭირვებამდის არის მიხწეული, ამიტომ საჭიროა დაუყონებლივ იქნას მიღებული ზომები იმათ ეკონომიურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათო. ბ-ნ ვეიდენბაუმის სიტყვით, ეს გლეხები ბუნტოვჩიკები კი არ არიან, არამედ რუსეთის მეფის საწყალი ქვეშევრდომებიო. „ჩვენ—განუცხადებიათ იმათ—მუდამ ვშრომობთ, მხოლოთ იმიტომ, რომ ვაძლიოთ გადასახადები ხაზი-

ნას, მემამულეებს და სამღვდელოებას. თავისთვის და დამშეულ ოჯახე'ისათვის ჩვენ ადარაფერი ადარ გვრჩებარ''. ისინი ადარებდენ თავის თავს,—ამბობს ბ-ნი ვეიდენბაუმი,—მიწაზე მიკრულ ფოთოლს, რომელსაც არ ძალუძს მიწას მოცილდესო. მაგრამ ხსენებულ პირების ნაღაპარაკევი მეორე მხრით ჩვენ მეტათ გვაოცებს: ისინი ამავე დროს ერთხმათ გაიძახიან, რომ დღევანდელი მოძრაობა აგიტატორების გავლენით არის გამოწვეული, სოფლის საზოგადოებათა გასაკირს ჩვენ გვიხსნიდენ არა ამ საზოგადოების წევრები, არამედ სრულებით გარეშე პირები, ანუ თფილისიდან ამოსული აგიტატორებიო. ეს უკანასკნელი აზრი, რაღაც არ ეთანხმება იმას, რასაც ხსენებული პირები ამბობდენ გლეხების დღევანდელ მდგომარეობის შესახებ.

ქართველ გლეხების გაჭირვებული მდგომარეობა.

გურულმა გლეხებმა იციან, თუ რას ნიშნავს დღეს «გაზაფხულის მოახლოვება», რომელზედაც ასე თამამათ ლაპარაკობენ და წერენ გაზეთებში. გურულმა გლეხებმა იციან, რომ ეს „გაზაფხულის მოახლოვება“ ნიშნავს თღევანდელ დაპოქსებულ ცხოვრებას განახლებას, ახალი წეს წყობილების შემოღებას. ისინი ღრმათ არიან დარწმუნებულნი დღევანდელი კანონმდებლობის უვარგისობაში. საუბედუროთ ამას სავსებით ვერ ვიტყვით ქართველ გლეხების მოძრაობაზე. ქართველ გლეხების მოთხოვნილებანი მათთვის კიდევ გამოურკვეველია. მათთვის ჯერ უცნობია სხვა სახის მართვა გამგეობა; მაგრამ ეს ცხოვრების უმადური ხალხი მზათ არის ერთი სიტყვით ააოხროს ქართლი, დაწვას და გადაჩეხოს ყოველი. ცხადია დღევანდელი ქართლის მოძრაობა სტიქიურია. უზომო გაჭირვებაში და სიღარიბით დატუქსულნი ცოცხალნი სიკვდილს ნატრობენ; ამისათვის საჭირო იყო, საიდანმე ტალღა გადმოგორებულიყო, მათ მტკივანა გულს მოხვედრიყო და გაჩაღებულიყო. ასეც მოხდა. გურიის ქარიშხალმა ქართლის შუა გულში მიაგორა ტალღა, ქართველ გლეხების გულში აანთო, ააღუზღუზა და უცბათ იფეთქა... ადგა ქარიშხალი, აღელდნენ ქარიალული გლეხები. ღელვა დღითი დღე იზრდებოდა და წალეკას უპირებდა ყოველივეს, რაც კი შეხვდებოდა წინ. მაგრამ შემდეგ, გიჟ მაჟი ღელვა მონებიერდა, თან და თან სწორ გზას დაადგა. ასეთმა მძლავრმა ტალღამ თავ-ზარი დასცა ქართლში ყველას. თავად აზნაურთ შეეშინდათ. აღელვებულნი სოფელს გაშორდენ, სოფელს გარეთ, ქალაქში, მოყვენ წუწუნს... კრებების მართვას, მათ მიერ კამოწყებულ მოძრაობის დაცხრობისათვის მეცადინეობას

—

აქ, საჭიროთ მიგვაჩნია შევეხოთ ქართველ გლეხების ყოფა-ცხოვრებას და დღევანდელ მოძრაობის მიზეზებს.

ქართველ გლეხის ოჯახს შეადგენს ნახევრათ მიწაში ჩადგმული მინგრეულ-მონგრეული ულამაზოთ და უსუფთაოთ აგებული ბოსელი. როდესაც მასპინძელს მიყვეხართ სახლში, გეგონებათ, პირუტყვების დასაბამ საბძელში მივყოვარო. მართლაც ამ ღარიბ საბძელში თუ ბოსელში ოჯახის წევრები და საქონელი ერთათ ცხოვრობენ, ერთათ ძინავთ, ერთათ მუშაობენ მინდორ ველშიაც. ლოგინი საერთო, ქვეშაგები უმეტესათ ჭილოვის ლეიბისაგან, საბანი ზოგს აქვს, ზოგს სალდათის შინელი ხურავს, რომელსაც ღღისით ტანისამოსათ ხმარობს. ტანისამოსი დაგლეჯილი, ეზოშიაც დიდი უსუფთაობაა. ბოსლის ერთი ფიცარი გამოჭრილია ოთხ-კუთხათ, რადგანაც საქონლის ნეხვს და ჭუჭყს ყრიან იქვე ბოსელის გვერდში. ნეხვს ესევა ღორები, ქათმები, აბნევს ეზოში და ამის გამო ჰაერში საშინელი ცუდი სუნი დგას. ცხოვრობენ თითო ოჯახი ერთმანეთთან ძალიან ახლო, ისე, რომ გასავალი არ აქვთ. უზომო სიღარიბეს, საცხოვრებელ ბინის სივიწროეს შეხეთულ ცხოვრებას, რასაკვირველია გლეხისათვის შესაფერი ელფერი გადაუკრავს პირისახეზე. ყველამ უწყის, რომ გლეხის ერთათ ერთ სარჩოს მძლეველი მიწაა. ქართლში ცხოვრობენ დროებით ვალდებულნი, ხიზნები, სახაზინო, საეკლესიო-სამონასტრო და საუფლისწულო გლეხები, ესენი მუშაობენ სხვების მიწაზე და აძლევენ გადასახადს ჭირნახულით თუ ფულით.

ქართლში პურს თესენ ღვინობისთვეში, ცხრა თვე მიწაშია, მკათა-თვეში მკენ. თუ დიდი თოვლი დაადო, მოსავალი ფუჭდება. მარტში თესენ ქერს. მიწაში ხუთი თვეა და მოდის ზამთარში გამონარებ პურთან ერთათ. აპრილში, როცა მიწა გალხვება თესენ სიმინდს და ეკენისთვეში ტეხენ. ღალა, რომელსაც აძლევს გლეხი მემამულეებს და მღვდელს ქართლის სხვა და სხვა სოფლებში სხვა და სხვა როდენობისაა. მაგალითათ. სოფელი ლუბრუმა (გორის მაზრა) მიხაილოვიდან 5 ვერსზე. დღიურზე თითო კომლისგან:

1) 2 კოდი 1 ჩანახი- სხვა სოფელში 2 კოდი და 2 ჩანახი 2 მუშა;

2) საბალახო—სულ საქონელზე 30 კაპ.

3) შეშა ბატ. ტყიდან.—წელიწადში ულელი ხარი. 4 მ. რამდენიც ულლითაც შეხვალ იმდენი ოთხი მანეთი.

4) „საწყლის პირო“—უბაჟოთ გლეხები ვერაფერს გამოიტანენ. არ შეუძლიათ დაბანონ საქონელს ტანი (ხარ-კამბეჩი) ვერ წამოიღებს ქვას, ქვიშას, სილას, ვერ დაიჭერს თევზს, თუ წინ ბაჟი არ გადაიხადა, გლეხს წაართმევს ბადეს, საქონელს და სხვა.

5) ძირეული ხე 3 მანეთიდან—15 მანეთამდის.

6) ვენახიდან მოსავალის $^1/_3$.

7) ბაღის წვანილი ნახევარი ბატონისაა.

8) ბაღის ხილი—$^1/_3$ ბატონს (საუკეთესო).

9) სახელმწიფო „აცენკა“ დღიურზე კომლისაგან 35 კაპეიკი.

10) სამაღაზიო ფული—60 კაპეიკი.

11) მამასახლისს კომლიდან—12 აბაზი.

გარდა ამისა, ჩვეულებაა ბატონყმური, შობას, აღდგომას, ყველიერში თითო კომლიდან თითო კაცი უნდა მივიდეს სახლში ბატონთან. უნდა მოუტანონ (თითო კომლს) ერთი ქათამი, ცხრა პური, 1 თუნგი ღვინო, 10 კვერცხი. თუ გლეხს, ოთხზე მეტი ცხვარი ან ღორი ყავს, გარდა იმისა, რომ საბალახოში მებატონეს სულზე 30 კაპ. აძლევს, უნდა მისცეს მებატონეს კიდევ წელიწადში 2 ცხვარი, ან 2 ღორი ეს აუცილებელია. თუ მოურავი ან ბატონი მოვიდა გლეხის ოჯახში, გლ ხმა ჩინებულათ უნდა აქციოს ორი ღღე და მის ცხენსაც თივა აძლიოს; წინააღმდეგ შემთხვევაში გლეხს გაამათრახებს მოურავი. თუ ტყე, ძალიან დიდ მანძილზე დაშორებულია სოფელზე გლეხი იძულებულია სხვა მახლობელ ბატონის ტყეში შევიდეს, მაშინ უნდა გადაიხადოს შეშაში 20 მანეთი და რამდენ ურემს გამოიტანს, იმდენი ორი ურემი ბატონს უნდა მიუზიდოს—თაკისი ხარჯით, მუშა—ხელით და ხარ-კამეჩებით.

როდესაც ბატონს მოეურევება და დაჭირდება სახლში გლეხი, გლეხს რაც უნდა საქმე ქონდეს ოჯახი უნდა მიატოვოს და რასაც უბრძანებენ აუსრულოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში საღალო მიწას სხვა გლეხს გადაცემს და შეუძლია კიდევაც „აყაროს“ გლეხი. წელს, სოფელ ლუბრუმაში გლეხებისათვის

გადაეხდევინებიათ კომლისგან 15 მანეთი. რასაკვირველია ეს ფულები უმრავლესს ვალათ აუღია და ვალში ჩავარდნილან. რის გადასახადია, ეს არ იციან, ზოგიერთ სოფლებში (ოსეთი) გლეხებს კიდევ მეტი გადასახადი აქვთ. გლეხებმა თავის დროზე უნდა გადაიხადონ ეს ხარჯი—ფულები, თორემ მათ დიდი გაჭირვება მოელის. მრავალი საგმირო საქმენი ჩაუდენიათ ამის გამო თავად-აზნაურებს: უმოწყალოთ აჯარიმებენ გლეხებს, როცა იმათ საქონელს იჭერენ, ზოგ შემთხვევაში საქონელს კლავდენ. ერთი მაგალითიც: სოფელ ახალ-უბანში მცხოვრები გლეხი სიმონა ნაზაძისათვის წაუსხამს ღორები სოფელ აბანოში მცხოვრებ თავადს, საქმის მდგომარეობა შემდეგია: „ჩაზამთრებაზე“ სოფლის მწყესს მიურეკია ღორები სიმონა ნაზაძისათვის. მეორე დღეს ე. ი. (14 გიორგობისთვეს) ღორები წაუსხამს ბატონს და მის მოჯამაგირეებს თავიანთ სახლში.

სიმონა ნაზაძეს უჩივლია თავადისათვის სურამის სასამართლოში და მიუსჯიათ თავადისათვის 20 თუმანი და 2 კვირე ნაობახი.

მაგრამ თავადს დაუქერია ვილაც ადვოკატი დიდებულიძე, და საქმე შეუხერებია. ვინ იცის შეიძლება სურამის მოსამართლის განაჩენი გააუქმონ და ღორებიც თავადს აკუთნონ, ნაზაძეს აუხსნია მოწმეებით, რომ ღორები თავადს გაურეკავს გლეხის მამულიდან და არა თავადის. საქმე საყურადღებოა და საინტერესო.

მღვდელს რას აძლევენ თითო კომლიდან:

1) 2 კოდი ზოგან 2 კოდი და 2 ჩანახი ხორბალი.

2) პანაშვიდი—7 მანეთი.

3) მიცვალებულის წინ წაძღოლა 3 მან.—6 მანეთამდე.

4) წლის წირვა—10—14 მანეთამდის.

5) ჯვარის წერა 12—15 მანეთამდის.

6) ეკლესიის კარის გაღება 1 მანეთი.

7) ნათვლა 50 კაპ.—1 მანეთამდის.

8) დიაკონს—25—30 კაპ.

9) ტაბლა ,,სიბანი‘‘ 2 ბეჭი ერთი მოხარშული ერთი უმი (საკურთხის ნახევარი).

10) ერთი დოქი ღვინო.

11) სადვთოდან კიდევ დაკლული საქონლის ტყავი გინდა ფულათ 40 კაპ. თუ სახლში გესტუმრათ მღვდელი სხვა ხარჯებია.

აი, ამდენ ხარჯებს ეწევა ქართლელი გლეხი შინ, მღვდელთან და ბატონთან, და ვინ იტყვის, რომ ის გაჭივრებული და ღარიბი არ არისო?! მიხვდენ, თუ ვინ აყენებს იმათ ამოდენა გაჭირვებას. მას არ ძალუძს შეჩერება, შეჩერება მისთვის ისევ ტანჯვას, სიკვდილს ნიშნავს და მას კი-სიცოცხლე სწადიან. სწორეთ ეს იყო მიზეზი, რომ ასე უცბათ იფეთქეს ქართლელმა გლეხებმა.

დასავლეთელი.

ს. ახალგორში და სხვა ახლო მახლო სოფლებში, გლეხებს თავიანთ ყრილობაში და მთავრობის წარმომადგენელთა წინაშე შემდეგი მოთხოვნები განუცხადებიათ:

1) ხიზნებს და დროებით ვალდებულ გლეხებს მიეცეს კერძო საკუთრებათ ყველა ის ადგილი, რომლითაც ისინი სარგებლობდენ და სარგებლობენ დღეს.

2) ყველა გლეხს დაუბრუნდეს კერძო საკუთრებათ ის მამული, რომელიც მას ჩამოაცალეს ბატონყმობის მოსპობის დროს.

3) გლეხთა საზოგადოებებს მიეცეთ უფასოთ საძმარისი საძოვარი და სანახირო მიწები.

4) სახაზინო, საეკლესიო და სამონასტრო გლეხებს მიეცეთ კერძო საკუთრებათ ის ადგილები, რომლებიც მათ ეჭირავთ.

5) გლეხთა საზოგადოებებს დაუბრუნდეს ცალკე ფონდის დასაარსებლათ ის ფული, რომელიც მათგან წაიღეს ნადელის დასახსნელათ.

6) ზემო აღნიშნულ ფონდის დასამატებლათ დაუბრუნდეს გლეხებს სამაღაზიო გადასახადი, რომელსაც ისინი იხდიან რამდენიმე წელიწადია კანონიერი სარგებლით.

7) ყველა წოდების მოიჯარადრე პირთათვის საიჯარო გადასახადი დადვეს მეათედი; მემამულე ვალდებული იყოს თავისი ხვედრი წაიღოს თითონვე.

8) მოისპოს ყოველგვარი ბეგარა მემამულეთა სასარგებლო, როგორც მაგალითათ: ძღვნის მიტანა, გუთნით, ურმით და მუშა ხელით მოხმარება.

9) მოისპოს მემამულეთა სასარგებლო გადასახადი თევზზე, ქვაბზე და ცეცხლზე.

10) ეკლესიის ყარაულობა დაევალოს თვით ეკლესიას თავისივე ხარჯით.

11) სამღვდელოების სასარგებლოთ გლეხებზე დაკისრებული სხვა და სხვა გვარი გადასახადის რაოდენობა იყოს აღნიშნული თითონ გლეხების მიერო.

12) შარა გზების გაკეთება და არხების გაყვანა დაეკისროს ხაზინას და როცა ერობა იქნება შემოღებული—ერობას.

13) მოჯამაგირის მდგომარეობის გაუმჯობესობა: გაუქმდეს ყოველ გვარი ბატონ-ყმური დამოკიდებულება მოჯამაგირეს და მებატონეს შორის. მაგალითათ: არა ადამიანური მოპყრობა ხაზეინებისაგან, მცირე სამუშაო ქირა და სხვა.

14) მებატონეს არ შეეძლოს უმიზეზოთ დათხოვნა მუშისა; მოვალე იყოს შეატყობინოს დათხოვნაზე ორი კვირით წინათ (აგრეთვე მოჯამაგირეც იყოს მოვალე შეატყობინოს მემამულეს თავის წასვლაზე ორი კვირით ადრე.

ყოველივე ეს რომ განხორციელდეს ამისთვის საჭიროა:

1) ხალხის მართვა-გამგეობა, ესე იგი სახელმწიფო კანონების შედგენის უფლება მიენიჭოს ხალხისაგან ამორჩეულ პირებს.

2) საჭიროა განურჩევლათ ქონებისა, წოდებისა, სქესისა, ეროვნებისა და სარწმუნოებისა ყველამ მიიღოს მონაწილეობა წარმომადგენლების ამორჩევაში, ვინც კი სრულწლოვანია.

3) არჩევნები უნდა იყვეს სწორი, დახურული და პირდაპირ კენჭის ყრით.

4) შემოღებულ იქმნას ფართო ადგილობრივი თვით მართველობა.

5) შემოღებულ იქნას სრული თავისუფლება სიტყვისა, ბეჭდვისა, კრებისა, გაფიცვების და კავშირებისა.

6) მოისპოს წოდებრიობა, ნუ იქნება თავადი, აზნაური; იყვეს ყველა თავისუფალი მოქალაქე, იყვეს ყველა თანასწორი კანონის წინაშე.

7) მისვლა-მოსვლის თავისუფლება-პასპორტების მოსპობა.

8) მუდმივი ჯარის გაუქმება და ხალხის საყოველთაო შეიარაღება (მილიცია) საჭიროების დროს.

9) მოგვეცეს უფლება მოხელეების პასუხის გებაში მიცემისა სასამართლოს წინაშე.

10) მოისპოს არა პირდაპირი გადასახადი, მაგალითათ ბაჟები სპიჩკაზე, ნავთზე და სხვა საჭირო ნივთებზე.

11) მოისპოს აქციზი არაყზედ.

12) შემოღებული იქნეს უფასო სავალდებულო საზოგადო სწავლა-განათლება ორივე სქესის ბავშთათვის თექვსმეტ წლამდე; მიეცეს ღარიბ ბავშვებს საზრდო, ტანისამოსი და სასწავლო ნივთები სახემწიფო ხარჯით.

13) განთავისუფლებულ იქმნენ თავისუფლებისთვის მებრძოლნი, რომელნიც უდანაშაულოთ დაპატიმრებულნი არიან.

მისაბაძი მაგალითი

—

ათიოდე წელიწადია, რაც ამიერ კავკასიის რკინის გზის მომხმარებელი საზოგადოება არსებობს, და თუ პირველ ორ-სამ წელწადს არ მივიღებთ მხედველობაში, როცა საზოგადოების საქმეები კარგათ მიდიოდა, დანარჩენი მისი არსებობა სულთმობრძავის არსებობა იყო.

რაც დრო მიდიოდა, საქმე სულ უკან-და-უკან იხევდა, ზარალს ემატებოდა, წევრების რიცხვი კლებულობდა და დღითი დღე მათ შორის უკმაყოფილება და უნდობლობა საზოგადოებისადმი პროგრესიულათ იზრდებოდა. ამნაირათ საქმე საზოგადოებრივი, საქმე სიმპატიური კვდებოდა და ხსნა არსაით იყო. სიმართლე მოითხოვს ითქვას, რომ საქმის გამოსაბრუნებლათ, ზოგიერთი ზომები კი იყო მიღებული როგორც მაგალითათ: სამას თუმნიანი მოურავის მოწვევა. გამგეობაში წევრებათ დიდ ბობოლების არჩევა და სხვა ამგვარები, მაგრამ საქმეს არა ეშველარა; აშკარათ ჩანდა, თუ როგორ ილეოდა ის დღე დღეზე.

საყურადღებოა აქ ერთი გარემოება. მთელი ამ ათიოდე წლის განმავლობაში, პირველ ორი-სამი წლის გარდა, როცა საქმე ჯერ კარგათ მიდიოდა, რკინის გზის სახელოსნოს მუშები, რომელიც წევრთა დიდ უმრავლესობას შეადგენს, არ იღებდენ მონაწილეობას საქმის მართვა-გამგეობაში და ნელ-ნელა სრულიად ჩამოშორდენ საქმეს და სულ არაფერს კითხულობდენ იმისას. საქმე იქამდი მივიდა, რომ სახელოსნოში გაგზავნილი საარჩევნო ფურცლები ან გაუხსნელი ბრუნდებოდა უკან ან არა და 600-700 წევრთაგან 6-7 კაცი დაასახელებდა კანდიდატს გამგეობის წევრათ და ისიც ვინმე თავის უფროსთაგანს, ალბათ იმ აზრით, რომ უფროს გაიგებს და კარგ საქმეში ჩამეთვლებაო. ასეთ გულგრილობის შედეგმა მალე იჩინა თავი: საქმეს ბიუროკრატია დაეპატრონა, საზოგადო საქმის სათავეში კაკარდოსანნი ჩადგენ, და ხომ კარკათ მოგეხსენებათ იმათი გაკეთებული საქმე არ გამოდგებოდა. ამნაირათ ხალხმა თავის თავათ გამოირიცხა თავი საზოგადო საქმიდან და გახადა იგი მსხვერპლათ „ჩინოვნიკურ“ უსაქმობისა და ზნეობრივი გახრწნილებისა. მთელ რიგს გამგეობისას ამ 6-7 წლის განმავლობაში ჩქარის ნაბიჯით მიყავდა საქმე უფსკრულისაკენ, და უკანასკნელი ჯამაგირიანი *) გამგეობა უეჭველათ გადაჩეხდა კიდეც ამ საქმეს უფსკრულში, რომ ერთ გარემოებას არ ეჩინა თავი-

ერთ მშვენიერ დღეს, როცა ჯამაგირიანი გამგეობა მწვანე მაგიდას შემოსხდომოდა და ბჭობდა, ანაზდეულათ თავს წამოადგა რვა მუშა.

მხოლოთ შეიარაღებული კი არა, მკითხველო, არა! მათ არც ბერდანკა ქონდათ და არც რევოლვერები, იქნებ კალმის დანაც არ ქონდათ ჯიბეში; მხოლოთ ერთი იარაღი ქონდათ მათ, იარაღი უსაშინელესი, იარაღი შეუდარებელი, ეს— შეგნება თავისი მოწიფულებისა, რ, მენა თავისი ძალისა. „ხალხის საქმეს ხალხი უნდა მართავდეს; საზოგადო საქმე და ბიუროკრატია მოუთავსებელია ერთათ“!—თქვა ერთმა. „ჩვენ ხალხმა აგვირჩია მოვაწესრიგოთ თქვენგან არეულ-დარეული საქმე“!—განაცხადა მეორემ. „აგერ ერთი კვირაა, რაც სისტემატიურათ მაღაზიაში დავდივართ და თვალ-ყურს ვადევნებთ თქვენ „მოღვაწეობას“ და იმ დასკვნამდი მივედით, რომ თქვენ ყოვლათ უვარგისები ხართ“!—თქვა მესამემ. „მით უმეტეს უკანონოთ მიგვაჩნია თქვენთვის ჯამაგირების მოცემა“!—განაცხადა მეოთხემ. „ხალხის ბრძანებით გიცხადებთ თქვენ დღეიდან მოშორდეთ ამ საქმეს და ყოველივე ანგარიში დაუყონებლივ ჩაგვაბაროთ ჩვენ“;—დაასრულეს სიტყვა დანარჩენებმა,

ჯამაგირიან გამგეობას წინააღმდეგობა არ გაუწევია. ძნელია ნამდვილ ძალასთან ბრძოლა. ეს იგრძნო გამგეობამ და დაუყონებლივ მოშორდა საქმეს.

ამნაირათ ის, რაც ამ 6 – 7 წლის წინ უნდა მომხდარიყო, მოხდა დღეს. ხალხმა თავის საუკეთესო წევრს ჩააბარა საზოგადო საქმე.

(* წინეთ გამგეობის წევრები ჯამაგირს არ იღებდენ.

ხალხის შეუბღალავი და მოუსყიდელი ზნეობა, მისი ბუნებრივი ნიჭი და გამჭრიახობა, ბრძოლაში ნაცადი ძალა, გასალკლდებული ენერგია, თავდებია რომ საქმეს ფეხზე დააყენებენ. ეს მაგალითი მისაბაძავი მაგალითია.

გ—ო.

Открыта подписка на 1905 годъ

на ежемѣсячный журналъ искусства, литературы и общественной жизни

ПРАВДА

ИЗДАНІЯ ГОДЪ 2-й.

Съ первыхъ книгъ начнется печатаніе разсказовъ: *Леонида Андреева*—«Царь». *Ивана Бунина*—„Бѣлая смертъ“. *Максима Горькаго*—„Жестокіе“. *Евгенія Чирикова*—„Марька изъ Ямъ“. *Семена Юшкевича*—„Усталость“ и др.

Вышла февральская книга.

СОДЕРЖАНІЕ: 1. *Ив. Бунинъ*-Каинъ. Мистера Байрона. Переводъ съ англійскаго. 2. *Евг. Чириковъ*—Марька изъ Ямъ Повѣсть (продолженіе). 3. *А. Писарева.*—Счастье. 4. *Танъ.*—Стихотвореніе. 5. *А. Насимовичъ.*—Носпѣловъ (набросокъ). 6. *Л. Василевскій.*-Могила Эсфири и Мардохея. (Стихи). 7. *Октавъ Мирбо.*—Въ убѣжищѣ Богородицы 36 Скорбей. (Изъ «Дневника Горничной»). Пер. съ французскаго С. Петрашъ. 8. *М. Конопницкая.*—Милосердіе общины. (Переводъ съ польскаго). 9. *А. Финнъ.*—Теорія средствъ существованія (окончаніе. 10. *А. Дивильковскій.*—Максимъ Горькій. (Критическій очеркъ). 11). *А. Чеботаревская.*—Великій переворотъ во французскомъ искусствѣ XIX вѣка. (Съ иллюстраціями). 12. *Библіографическія замѣтки*: *В. Щерба.*—Головачевъ. Россія на Дальнемъ Востокѣ.—*Ал. Шенскій*—Пѣвецъ гражданской скорби. (Избранныя стихотворенія Р. Патканьяна).—*Г. К.*—Бретъ Гартъ. Калифорнійскіе разсказы.—Списокъ книгъ, поступившихъ въ редакцію. 13. *А. Ковровъ.*—Нѣмецкая прислуга. (Оковчаніе). 14. *Мих. Ольгинъ.*-По поводу президентскихъ выборовъ въ Сѣверо-Американскихъ Соединенныхъ штатахъ. (Окончаніе). 15. *А. Луначарскій.*—Осенній салонъ въ Парижѣ. 16. *Е. С.*—*Иностранное обозрѣніе*: Русскія событія и европейское общественное мнѣніе. Стачка 220.000 углекоповъ въ русскомъ бассейнѣ. 17. *В. С. Никольскій.*—Письмо въ редакцію. 18. *Б. У.*—По поводу женскихъ техническихъ курсовъ въ Москвѣ. (Письмо въ редакцію). 19. *Бродяга.*—Журнальная хроника. 20. *Другъ*—Мелькая земская единица въ Самарскомъ Земствѣ. (Письмо изъ Самарской губерніи). 21. Отъ конторы журнала. 22. *Теодоръ Бееръ.*—Міровоззрѣніе одного современнаго естествоиспытателя. (Некритическій рефератъ сочиненія Э. Маха „Анализъ ощущеній“).-Пер. съ Нѣмецкаго Г. Котляра. 23. Объявленія.

ЦѢНА ФЕВРАЛЬСКОЙ КНИГИ 1 РУБЛЬ.

Январская книга вся израсходована: подписавшіеся послѣ 31 января получатъ изъ состава январьской книги тѣ статьи (ок. 100 страницъ), коихъ предложенія слѣдуютъ въ дальнѣйшихъ книгахъ, начиная съ февральской: взамѣнъ же остальной части январьской книги новымъ подписчикамъ предлагается получить или любую изъ послѣднихъ книгъ „правды“ за 1904 годъ, или скидку въ 50 коп. съ подписной цѣны, съ пересылкой того и другого за счечъ конторы журнала.

Желающммъ высылаются безплатно: Указатель статей 1904 года и подробныя объявленія.

Пробный номеръ за 1904 г. высылается за 30 коп. (деньгами или марками).

Условія подписки: Годъ—8 р. (безъ дост.—7 р. 50 к.), полгода—4 руб., 3 мѣс.—2 р. Годовымъ подписчикамъ—разсрочка.

Оставшіеся въ небольшомъ количествѣ комплекты журнала за 1904 годъ продаются по 9 руб. (съ пересылкой).

Адресъ редакціи: Москва, Кудрино, 1, 18; Конторы-Неглинная, ред.-изд. Вал. Козневниковъ.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 26-го марта 1905 г. სტამბა ე. ი. ხელაძისა. რუსის ბაზარი, სახლი სომხ. სას. სემ.